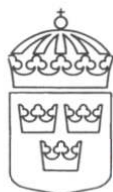

Riksdagens protokoll

1993/94:89

Fredagen den 15 april

Kl. 9.00 – 12.12
15.00 – 15.01

Protokoll
1993/94:89

1 § Svar på interpellation 1993/94:110 om stödet och servicen till vissa funktionshindrade

*Svar på
interpellationer*

Anf. 1 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Eva Zetterberg har i en interpellation som gäller införandet av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, ställt följande frågor till mig:

För det första: Kommer regeringen att ta några initiativ för att lösa problemen som avser en särskild gemensam assistans på arbetsplatsen?

För det andra: Kommer regeringen att vidta åtgärder så att ingen funktionshindrad person kommer i kläm mellan olika bestämmelser när dessa uttolkas av försäkringskassan och kommunerna?

För det tredje: Kommer regeringen att vidta åtgärder så att ansvaret för LSS åter kan fördelas mellan kommuner?

Låt mig inledningsvis instämma i vad Eva Zetterberg framhåller om betydelsen av den handikappreform som trädde i kraft den 1 januari 1994. Reformen innebär som bekant bl.a. att en rättighetslag har införts, lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

Genom LSS har personer med utvecklingsstörning och personer med andra stora och varaktiga funktionshinder fått en lagstadgad rätt till olika former av insatser för stöd och service. Insatserna kan gälla t.ex. rådgivning och annat personligt stöd, personlig assistans, ledsagarservice, avlösarservice, boende i familjehem eller i bostad med särskild service för barn och ungdomar samt bostad med särskild service för vuxna.

En annan viktig del av handikappreformen är den nya stödformen assistansersättning. Ersättningen är ett statligt stöd som avser att täcka de kostnader som en funktionshindrad person har för personlig assistans. Assistansersättningen kan lämnas till den som är under 65 år, som har ett behov av assistans under i genomsnitt mer än 20 timmar per vecka och som bor i eget boende, servicehus eller hos familj eller anhörig.

Som bakgrund till den första frågan påpekar Eva Zetterberg att det finns ett flertal arbetsplatser som använt sig av gemensamma assistenter, vilka bekostats av kommuner. Eva Zetterberg anger att kommunerna nu säger upp avtalen om sådana assistenter, och hon befarar att handikappreformens intention om brukarnas rätt att själva bestämma vilken hjälp de behöver och

när och av vem de vill ha assistansen kan komma att underställas kommunernas organisation.

Jag har inte stött på det problem som Eva Zetterberg beskriver. Men regeringen har uppdragit åt Socialstyrelsen att ingående följa upp och utvärdera effekterna av handikappreformen. Resultatet av uppdraget skall redovisas årligen till regeringen. Jag förutsätter att Socialstyrelsen i sitt uppföljningsarbete uppmärksammar denna fråga, om styrelsen bedömer att det finns anledning till det.

I likhet med Eva Zetterberg anser jag att den funktionshindrade personen själv måste ges ett avgörande inflytande över vem som skall ge assistansen och hur detta skall ske. Jag anser att den utformning som assistansreformen har fått ger goda förutsättningar för detta. Den funktionshindrade personen kan alltid begära att få assistansen via kommunen, men han eller hon kan också välja att få insatsen genom att anlita ett kooperativ eller genom att själv anställa och vara arbetsgivare för assistenten.

Med anledning av den andra frågan vill jag påpeka att statlig assistansersättning enligt lagen om assistentersättning inte kan utges till den som vårdas på en institution eller som bor i en gruppboad. Skälet för detta är att det på en institution eller i en gruppboad skall finnas anställd personal som i princip kan tillgodose de boendes hela stödbehov.

Däremot finns det inget hinder för att personlig assistans skall kunna ges som en insats för stöd och service enligt LSS till den som bor i en gruppboad eller på en institution om han eller hon bedöms ha behov av insatsen.

Jag vill på denna punkt och som direkt svar på Eva Zetterbergs andra fråga påpeka att en viktig del av regeringens uppdrag till Socialstyrelsen är att följa upp effekterna av det delade ansvaret för personlig assistans.

Bakgrunden till Eva Zetterbergs tredje fråga är att det i vissa kommuner, inom ramen för omsorgsverksamheten för personer med utvecklingsstörning, finns vårdhem eller andra institutioner till vilka personer med funktionshinder har flyttat från olika delar av landet. Vårdhemmen bedrivs antingen av ett landsting eller i enskild regi, men verksamheten finansieras i huvudsak med landstingsmedel.

Eva Zetterbergs fråga handlar om hur kostnadsansvaret vid sådana placeringar skall fördelas mellan den placerande kommunen eller landstinget och den kommun eller det landsting där institutionen är belägen.

Låt mig först framhålla att reglerna i LSS på denna punkt inte skiljer sig från de gamla bestämmelserna i den nu upphävda lagen om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda.

Således innebär bestämmelserna i 16 § LSS att en kommuns ansvar enligt den lagen gäller den som är bosatt i kommunen. Om behov av insatser enligt LSS uppkommer under en tillfällig vistelse i en kommun skall kommunen ge det stöd och den hjälp som omedelbart behövs. En likalydande bestämmelse fanns i 7 § omsorgslagen.

Frågor om kostnadsfördelningen mellan olika landsting för särskilda omsorger enligt omsorgslagen har emellertid behandlats i en rekommendation från Landstingsförbundet från år 1991. Huvudregeln enligt rekommendationen är, när det gäller utvecklingsstörda personer som avslutat särskolan, att kostnadsansvaret för stöd- och serviceinsatser åvilar vistelselandstinget.

Undantag från huvudregeln bör enligt rekommendationen göras i fråga om boende på vårdhem och specialsjukhus samt för verksamhet som bedrivs i enskild regi. Med enskild regi avses enligt rekommendationen privat driven institutionsvård samt därtill hörande boende i gruppboestad. Enligt rekommendationen åvilar kostnadsansvaret i dessa fall det "ursprungliga hemlandstinget".

Införandet av LSS innebär således ingen förändring i förhållande till den tidigare omsorgslagen när det gäller bestämmelser om fördelning av kostnadsansvar för olika stöd- och serviceinsatser. Däremot påverkas situationen av den kommunalisering av omsorgerna som förutses ske genom införandet av LSS och som för närvarande genomförs. Huvudmannaskapsförändringen skall vara slutförd senast den 31 december 1995.

Huvudmannaskapsförändringen kan innebära att en liten kommun i vilken en större institution är lokaliserad kan åsamkas höga kostnader för verksamhet enligt LSS. Jag har erfarit att frågan om kostnadsansvaret på en del håll i landet utgör ett reellt problem i de pågående förhandlingarna om kommunaliseringen av omsorgerna. Svenska kommunförbundet har också aktualiserat frågan i Socialdepartementet, och den är för närvarande föremål för beredning.

Det är enligt min uppfattning viktigt att denna fråga får en tillfredsställande lösning, så att huvudmannaskapsförändringen kan genomföras på det sätt som planerats. Om detta fordrar lagändringar av teknisk natur har regeringen för avsikt att återkomma till riksdagen tidigt i höst med sådana förslag.

Anf. 2 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Jag vill först tacka Bengt Westerberg för svaret på min interpellation. Men innan jag går in på de svar som jag har fått på mina frågor vill jag konstatera att det var ett välkommet beslut som regeringen fattade i går om de kosovoalbaner som har barn. De har i dag fått beskedet att de får stanna om de har vistats tillräckligt lång tid i Sverige.

Det var ett välkommet beslut, och det är min förhoppning att regeringen och Bengt Westerberg personligen tänker följa upp beslutet genom att fördjupa analysen när det gäller andra flyktinggrupper, även kosovoalbaner, på det politiska planet och inte enbart ta hänsyn till humanitära skäl.

Anf. 3 TALMANNEN:

Frågan gäller vissa funktionshindrade.

Anf. 4 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Jag tänkte bara kommentera frågan om flyktingarna, eftersom den är mycket aktuell.

Bengt Westerberg och jag är helt överens om betydelsen av att LSS har kommit till. Jag förstår att vi båda också är övertygade om att lagen är ett resultat av handikapporganisationernas egen mångåriga kamp, liksom allmänhetens växande insikt om allas rätt till ett värdigt liv, oavsett funktionshinder.

När beslutet om LSS fattades av riksdagen våren 1993 var Vänsterpartiet

och Socialdemokraterna på det klara med att det fanns vissa brister. Det gällde exempelvis rätten till personlig assistans för personer över 65 år, behovet av rättighetslagstiftning för rätt till hjälpmedel, sysselsättningsgarantin och framför allt avvecklingen av små vårdhem.

Jag vill fråga Bengt Westerberg om inte regeringen och Bengt Westerberg personligen har funderat över vad som har hänt sedan lagen trädde i kraft. Har man inte haft anledning att fundera över de brister som vi i Vänsterpartiet påtalade och funnit anledning att åtgärda dem?

Orsaken till att jag tar upp frågan om små vårdhem igen är det förord som Bengt Westerberg själv har skrivit till Åke Johanssons bok, Åkes bok. I den beskriver Åke Johansson det negativa i att bo på institution, och han inkluderar även små institutioner.

Jag skulle gärna vilja få en kommentar till frågan om Bengt Westerberg inte har funderat vidare på den punkten och andra punkter där vi kritiserade LSS för att kunna göra den bättre.

Fru talman! Sedan LSS trädde i kraft har det dykt upp nya konkreta frågor och andra problem, och jag skall villigt tillstå att varken jag själv från Vänsterpartiets sida eller någon annan hade kunnat förutse dessa.

Jag är överraskad över att Bengt Westerberg inte har stött på de problem som jag har fått påtalade för mig. Det gäller bl.a. arbetsplatser där man i dag har en gemensam assistentgrupp. Jag har stött på exempel på detta hos Refugen här i Stockholmsområdet. Det är en mycket förtjänstfull verksamhet som Frälsningsarmén bedriver. Det gäller också Furuboda nere i Skåne, där man bedriver en liknande verksamhet för gravt rörelsehindrade – en arbetsplats med meningsfullt arbete. Där har man i dag stora problem och undrar hur det skall fungera i framtiden eftersom vissa kommuner har sagt upp avtalet och säger att detta måste bygga på att varje assistent är anställd av en viss person.

Samma grundproblem finns inom de boendeserviceenheter som finns på vissa håll i Stockholmsområdet, och även på annat håll. De boende i handikapplägenheter på Söder har påtalat de svårigheter som finns när man har en gemensam arbetsgrupp som ger service utifrån individens eget önskemål. Dessa problem har också påtalats i ett brev från DHR. De boende känner sig överkörda. Jag tycker att regeringen borde titta närmare på det här om den inte har uppmärksammat det tidigare.

Den andra frågan gäller assistans på fritiden. Det är ett problem eftersom LSS inte omfattar de personer som bor på elevhem eller har gruppbostad. Många av de elever som jag nyligen träffade på riksgymnasiet i Angered påtalade det här problemet. Det är svårt att inte få den hjälpen på sin fritid.

Till sist gällde det kostnaden för de kommuner som tagit ett stort ansvar för att ställa upp med specialresurser och där det finns institutioner eller vårdhem. Jag är glad över det svar som Bengt Westerberg ger. Efter vad jag förstår avser Bengt Westerberg att se närmare på den här frågan om den inte löser sig. Det finns ju ett flertal exempel på hur detta fungerar ute i landet. Om man inte kommer till en lösning i förhandlingarna kommer det att uppstå problem vid kommunaliseringen av omsorgerna. Det finns för övrigt en politisk enighet kring detta. Därför vore det bra om man snart kommer fram till en lösning av de här frågorna.

Det är naturligtvis mycket bra att Socialstyrelsen har i uppdrag att se över hur LSS fungerar, vilka problem som dyker upp och hur man skall kunna åtgärda dem, Bengt Westerberg. Men jag menar att vi redan nu kan se att det finns vissa problem som inte löser sig i det direkta samarbetet. Därför måste regeringen uppmärksamma dem och bidra till att hitta lösningar.

Prot. 1993/94:89
15 april 1994

*Svar på
interpellationer*

Anf. 5 Socialminister BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! Om fru talmannen tillåter skulle jag vilja undanröja ett missförstånd, nämligen att det beslut regeringen fattade i går bara skulle gälla kosovoalbaner. Det gör det inte, utan det gäller generellt för alla grupper, dvs. familjer som varit här sedan 1 januari 1993 och längre.

Låt mig sedan gå över till Eva Zetterbergs frågor och kommentarer i anslutning till interpellationen. Jag är naturligtvis medveten om att det fortfarande finns många brister i handikappolitiken. Det är inte någon insikt som bara finns hos Vänsterpartiet och Socialdemokraterna. Den finns också hos alla andra politiska partier. Vi har inte på något sätt trott att den stora handikappreformen som vi beslutade om förra året är den sista handikappreformen. Den är ett stort steg framåt, men det är väldigt mycket som återstår.

Avvecklingen av vårdhemmen pågår. Det är Socialstyrelsen som har att bedöma vad som skall betraktas som vårdhem och vad som skall betraktas som acceptabla bostäder. Som jag sade när vi diskuterade handikappreformen inför beslutet här i kammaren, är det naturligtvis avgörande vad de boende själva till sist tycker.

Jag håller med om att den formulering som socialutskottet gjorde när lagen behandlades är något oklar. Det är inte alldeles lätt att veta vad den innebär. Jag har själv inte besökt något sådant litet väl fungerande vårdhem som man talar om i riksdagsbeslutet. Men jag utgår ifrån att det kommer att uppstå så småningom när man gör upp avvecklingsplanerna om det finns några gränsdragningsproblem eller inte. Det ligger alltså på Socialstyrelsen att klara ut detta.

Eva Zetterberg ställde en fråga om arbetsplatsassistans. Det är möjligt att det finns några problem här som jag inte riktigt kunde förstå när jag läste frågan. Jag har varit i kontakt med Socialstyrelsen, Riksförsäkringsverket och mina medarbetare på departementet, och ingen har fått några påstötningar om detta problem. Det förefaller inte vara något riktigt stort problem ute i verkligheten. Men det är möjligt att frågan var formulerad så att det kan ha uppstått något missförstånd. De tillfrågade har kanske inte fått rätt associationer. Jag skall naturligtvis vidarebefordra den här frågan igen med de exempel som Eva Zetterberg gav. Då får jag se om jag får några andra svar.

På den sista punkten som Eva Zetterberg tar upp har det nog blivit ett missförstånd. Det är inte så att LSS inte omfattar personer som bor på elevhem. Det är den statliga assistansersättningen som inte kan utgå i de fallen. En person som bor på elevhem och som behöver personlig assistans på sin fritid kan mycket väl söka sådan hos kommunen och få det enligt LSS. Om man inte får det är det beslutet också möjligt att överklaga till länsrätten, liksom när det gäller de övriga rättigheterna i LSS.

Fru talman! Jag tror att det var de frågor jag kunde kommentera.

Anf. 6 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! Jag har helt klart för mig att LSS inte är, och inte kan vara, den sista reformen på handikappområdet, Bengt Westerberg. Vi har ju en annan reform som vi diskuterar för fullt just nu, nämligen den om en handikappombudsman. Förhoppningsvis kommer det att fattas beslut om den under våren. Men den kommer då att få en betydlig uppstramning i jämförelse med regeringens förslag. Det finns förvisso en rad andra områden som också behöver åtgärdas.

Fru talman! Låt mig sedan gå över till frågan om "små väl fungerande vårdhem". Där sade Bengt Westerberg själv att han inte riktigt förstod vad socialutskottet avsåg vid debatten i riksdagen den 5 maj. Jag förstår det. Jag tycker själv att det är ett dåligt beslut. Både de boende och anhöriga på olika platser har i förväg talat om en stor oro för att flytta ut från ett vårdhem. De sade att det var så mycket bättre service där och undrade vad som skulle hända när de flyttade ut. Men erfarenheten har visat att man inte i något fall har ångrat sig efteråt.

Jag har personlig erfarenhet från Sätra på Ekerö här i Stockholmsområdet. Där uttryckte många dessa farhågor, men inte en enda person skulle i efterhand vilja flytta tillbaka. Den här gränsdragningen mot "små väl fungerande vårdhem" håller inte. Jag tycker att det var svagt att det här beslutet fattades i riksdagen. Jag hoppas att det kommer att ändras.

Det är möjligt att jag hade formulerat frågan om gemensam assistans på ett oklart sätt. Men de här problemen har dykt upp hos Riksförsäkringsverket. Det har tagits kontakter från de arbetsplatser där man har råkat ut för det, Bengt Westerberg. Där har man hävdade att man gärna vill bidra till en lösning, men att lagen i sig är utformad så att det inte går alldeles av sig självt.

Det går att få personlig assistans på elevhem genom kommunen. Men problemet är att man då inte får tillgång till det statliga bidraget. Det gör ju att kommunerna inte alls är villiga att ge det på samma sätt som annars.

Fru talman! Jag tycker att det är mycket bra att man har gjort bedömningen att det behövs åtgärder för att rätta till problemen för de kommuner som har ett stort och tungt ansvar för institutioner och riksangelägenheter.

Överläggningen var härmed avslutad.

2 § Svar på interpellation 1993/94:96 om turism och Invest in Sweden

Anf. 7 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Sylvia Lindgren har frågat mig om hur jag följer upp verksamheten vid Styrelsen för Sverigebilden och det inom denna verksamhet speciella projektet Invest in Sweden. Vidare har hon frågat om jag ämnar ta några initiativ för att få fart på det nämnda projektet.

Interpellationen är ställd mot bakgrund av den stora allmänna betydelse som turisnäringsen har för Sverige. I interpellationen framhålls att besöksnäringen i dag, enligt många bedömare, är den bransch som har bäst utvecklingsmöjligheter av alla.

Låt mig först säga att jag är helt överens med Sylvia Lindgren om vikten av turistnäringen, men jag vill därvid också framhålla att det främst är de allmänna ekonomiska förutsättningarna som påverkar konkurrenskraften i denna näring liksom i andra delar av näringslivet.

Vi är på god väg att vända den negativa ekonomiska utvecklingen i landet och öka tillväxten. Även inom turistnäringen ser vi nu effekterna av detta. Det totala antalet övernattningar år 1993 ökade med drygt 3 % jämfört med år 1992. Det är första gången sedan år 1989 som vi har haft en ökning. De utländska övernattningarna i Sverige ökade med drygt 4 % jämfört med år 1992.

Även på resevalutanettot ser vi effekterna. Från att ha haft ett årligt negativt netto på ca 20 miljarder kronor åren 1990–1992 blev underskottet år 1993 drygt 13 miljarder kronor, en förbättring med 40 % jämfört med föregående år.

Styrelsen för Sverige bilden har självfallet, utifrån de riktlinjer som ges av riksdag och regering, en viktig uppgift att på olika sätt främja turistnäringen. I syfte att få underlag för en resultatbedömning av verksamheten har myndigheten erhållit direktiv för en s.k. fördjupad anslagsframställning för budgetåren 1995/96–1997/98. En sådan framställning inlämnades till Näringsdepartementet den 31 mars.

Invest in Sweden-projektet är en verksamhet som startades inom dåvarande Industridepartementet år 1984 med uppgift att främja utländska investeringar i Sverige.

Riksdagen beslöt våren 1993 att Styrelsen för Sverige bilden fr.o.m. den 1 juli 1993 skall ha ett huvudansvar för presentationen utomlands av Sverige som investeringsland och därvid driva projektet Invest in Sweden. Projektet berör för närvarande Förenta Staterna, Japan, Storbritannien och Tyskland. Det drivs med ett investeringskontor i Japan och i övriga länder i samverkan med ambassader, handelskammare m.fl. Styrelsen har, i form av en bilaga till nämnda anslagsframställning, till Näringsdepartementet ingett en rapport om arbetet med projektet. Styrelsen föreslår att en självständig organisation bildas, eftersom marknadsföringen av Sverige som turistland enligt styrelsens mening är en annan verksamhet än att marknadsföra Sverige som investeringsland. Styrelsen menar att de två verksamheterna inte passar i samma organisationsform och att därför ett aktiebolag bör bildas med staten som helägare i form av Styrelsen för Sverige bilden.

Vi har således helt nyligen erhållit två rapporter om inriktningen av hela verksamheten vid Styrelsen för Sverige bilden. Därutöver har vissa frågor rörande Sverige informationen utomlands nyligen utretts och redovisats i betänkandet Svenska Bilder – Översyn av Sverige informationen (Ds 1993:72). I betänkandet, som huvudsakligen berör Utrikesdepartementets ansvarsområden, redovisas även förslag beträffande verksamheten vid Styrelsen.

Nämnda rapporter och förslag bereds för närvarande inom regeringskansliet.

Anf. 8 SYLVIA LINDGREN (s):

Fru talman! Jag vill först tacka näringsministern för svaret på min interpellation. Det är ett svar, även om jag naturligtvis hade hoppats på ett betydligt större engagemang i denna så viktiga fråga.

Per Westerberg har själv med en läpparnas bekännelse sagt och i pressen uttalat bl.a. att besöksnäringen skall jämföras med andra näringar, som stål- eller skogsnäringen. Det är därför minst sagt anmärkningsvärt att denna näring inte röner större intresse från näringsministern.

Att försöka attrahera utländska investeringar är något som alla ekonomiskt väl utvecklade länder ägnar sig åt. Konkurrenten om investerarnas pengar är enorm. Därför krävs såväl insikt som engagemang och insatser. Jag är därför minst sagt häpen över det lapptäcke av myndigheter som besöksnäringen lyder under, där bl.a. Invest in Sweden får 15 miljoner av de 88 miljoner kronor som anvisats till Styrelsen för Sverigebilden.

Man har egentligen inte klart för sig vad man skall göra. Vad gör man i själva verket? Jag har studerat en del utredningar om detta. Jag tycker mig ha förstått att även personalen är fundersam över vad man egentligen skall göra och över hur man jobbar. Det framkommer också i interpellationssvaret att rapporter och förslag för närvarande bereds inom regeringskansliet.

Men, Per Westerberg, klockan är nu drygt fem över tolv. Besöksnäringen är enligt många bedömare den bransch som har de bästa utvecklingsmöjligheterna. Ett utökat antal besökare kan givetvis förbättra intresset för Sverige, med allt det positiva som det kan medföra i form av investeringar och när det gäller att få företag till vårt land. Det ger effekter på sysselsättningen och indirekt på såväl statens som landstingens och regionernas ekonomi. I rådande lågkonjunktur med hög arbetslöshet måste en ökad tillväxt inom besöksnäringen betraktas som synnerligen angelägen.

Samarbetet på nationell nivå mellan å ena sidan det privata näringslivet och industrin, å andra sidan departement och myndigheter i investeringsfrämjande syfte är obefintligt.

Vilken är statens och Per Westerbergs roll i detta sammanhang? Vad skall de statliga resurserna i första hand användas till? Vad skall staten inte ägna sig åt? Hur skall man samarbeta i dessa frågor? Hur använder man t.ex. de tekniska attachéer som vi har i dag? Detta fungerar för närvarande inte alls.

Frågorna är många, Per Westerberg, men initiativ och kraft saknas.

Hos Per Westerberg och hans gäng är stämningen säkert god i dag, men det handlar inte om skådespel för stunden utom om långsiktigt levebröd. Det krävs därför eftertanke och strukturinsatser. Tyvärr saknas de ingredienserna.

Per Westerberg avhänder sig näringspolitiskt ansvar till Börje Hörnlund. Besöksnäringen röner inget större intresse. Det enda riktiga engagemang som näringsministern har gäller privatiseringar och försäljningar av statliga företag. Att vara näringsminister, Per Westerberg, borde vara mycket mer. Just när det gäller investeringar till vårt land borde det också göras betydligt mer än vad som görs i dag.

Anf. 9 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Fru talman! Jag vet inte hur många gånger, herr näringsminister, som jag och åtskilliga andra ledamöter från kammarens talarstol har kritiserat såväl kolleger som utskott och regering för den politiska underskattningen av turismens betydelse för vårt lands ekonomi. Vi har här hört *en* visa i denna frågan.

Med en omsättning på över 100 miljarder genererar turismen många miljarder till statens budget. Man brukar säga att fyra till fem utländska turister ger samma intäkt som en exporterad Volvo.

Näringsministern konstaterade att 1993 gav oss en förbättring av det negativa turistnettot till 13 miljarder att jämföras med tidigare 20 miljarder på årsbasis. Den främsta anledningen till detta är att utlandsturismen här kan dra fördel av den billiga svenska kronan och den motvilligt sänkta momsens.

En ökad tillströmning av utländska turister ger oss ökningar i statsintäkterna om hundratals miljoner, kanske med uppemot en miljard. Ändå vill regeringen dra ner på anslaget för marknadsföring av Sverige utomlands från 100 miljoner till 88 miljoner för 1994. Deprecieringen av kronan innebär ytterligare en minskning av resultatet av dessa pengar utomlands. Med denna skenbara besparing frånhänder sig faktiskt staten chansen till hundratals miljoner i ökade statsintäkter och möjligheten till tusentals nya jobb. Den s.k. besöksnäringen skulle mycket lättare än industrin kunna åstadkomma dessa nya jobb.

Hur ser näringsministern på en ökad satsning för att få hit utländska turister? I t.ex. våra konkurrentländer går staten in med mycket tyngre anslag, i Finland med 200 miljoner och i Danmark med 180 miljoner mot i Sverige 88 miljoner kronor. Sveriges Turistråd lades som bekant ned häromåret på förslag från regeringen och ersattes med branschsammanlutningen Next Stop Sweden och Styrelsen för Sverige bilden, vilket vi medverkade till. Styrelsen för Sverige bilden skulle med beviljade statsanslag upphandla kompletta marknadsföringsåtgärder från främst denna branschorganisation. Denna ordning har uppenbarligen inte fungerat tillfredsställande.

Styrelsen för Sverige bilden fick också ansvaret för projektet Invest in Sweden, genom vilket Sverige skall marknadsföras som investeringsland, som vi hörde alldeles nyss. Näringsministern har i denna fråga redovisat den tänkta inriktningen att denna verksamhet skall bedrivas i ett separat bolag. Jag tycker att det är en förnuftig lösning.

Näringsministern vet att den svenska representationen och profilen utomlands uppvisar en mycket splittrad bild. Exportråd, handelskammare, turistkontor och ambassader sitter var för sig i separata lokaler. I Paris är vi representerade på fyra ställen. Exportrådets chef Göran Holmquist har i olika sammanhang konstaterat bristen på samordning.

Ny demokrati och Socialdemokraterna föreslog en utredning i denna fråga häromåret, men tyvärr kom den genom en fadäs här i kammaren inte till stånd. Näringsministern omnämnde själv en av Utrikesdepartementet initierad och genomförd utredning, som nyligen redovisats i betänkandet "Svenska Bilder". I den föreslogs vissa åtgärder, bl.a. ett informationsråd med representanter för ett antal myndigheter och berörda departement. Avsikten är att regeringen nu i vår i form av antingen en proposition eller en skrivelse till riksdagen skall föreslå åtgärder baserade på denna utrednings betänkande.

Näringsministern säger i dag att ärendet är under beredning i regeringskansliet. Det gäller också rapporten från Styrelsen för Sverige bilden. Men när får vi se konkreta resultat?

Tyvärr är det nu så att de organisationer och myndigheter som vill intres-

Prot. 1993/94:89
15 april 1994

*Svar på
interpellationer*

sera turister och företag för Sverige sorterar dels under Näringsdepartementet, dels under Utrikesdepartementet, och så har det varit i decennier. Därför har också ett femtontal utredningar sedan 1970, i och för sig väl genomförda, alla mer eller mindre lagts på is. Varje departement slår vakt om sitt revir.

Min fråga till näringsministern är nu om han är beredd att medverka till att det denna gång blir ett samarbete med Utrikesdepartementet för att man tillsammans skall följa upp de rapporter och betänkanden om Sverigeinformation utomlands som nu föreligger. Vi får i det sammanhanget icke heller förglömma Sverigerepresentationen utomlands.

Anf. 10 LEO PERSSON (s):

Fru talman! Jag skulle med anledning av att kulturutskottet häromdagen genomförde en utfrågning om turism vilja fråga näringsministern hur han ser på näringen, den samordning som efterlyses osv. Det framkom på denna utfrågning att förtroendet för Styrelsen för Sverige bilden inte var så stort. Styrelsen tycker kanske inte att projektet Invest in Sweden är något som den skall ägna sig åt. Det framfördes synpunkter om att Next Stop Sweden borde omformas, att staten borde ges mera inflytande i detta bolag och att det borde få ansvara för marknadsföringen utomlands. Signalerna från denna utfrågning var rätt tydliga. Jag skulle vilja höra hur näringsministern ser på dessa önskemål från näringen.

Jag vill också ställa en fråga om det nuvarande ansvarsområdet för Styrelsen för Sverigeinformation, som även skall ge service åt vissa ideella organisationer i vårt land. Under utfrågningen nämndes att Skidsäkerhetsrådet tydligen helt har fallit mellan stolarna. Styrelsen för Sverige bilden tycker inte att den har något ansvar för vad det sysslar med. Förr hade Turistrådet detta ansvar, och rådet har nu i olika avseenden fått stora svårigheter att bedriva sin verksamhet. Det skulle vara intressant att höra hur näringsministern tycker att sådana här frågor skall handläggas, även om de kan uppfattas som litet små. Alla sådana här bitar måste dock falla på plats för att turistnäringen skall kunna utvecklas på ett bra sätt.

Det finns en mängd småfrågor som gör att det inte fungerar bra i dag. Jag tycker att turistnäringen är för viktig för att hanteras på det litet nonchalanta sätt som Näringsdepartementet gör.

Anf. 11 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Om det tillåts vill jag först bemöta Sylvia Lindgrens allmänna näringspolitiska påpekanden.

Jag vill först notera att det svenska näringslivets konkurrenskraft har förbättrats med 25 procentenheter under de senaste två åren. Skatterna på produktion har sänkts med 40 miljarder. Vi har gjort de största satsningarna på 15 år i Nordeuropa på industrirelevant forskning för att höja teknikinnehållet i svenska produkter. Kompetensutvecklingen inom svensk arbetskraft expanderar kraftigt. Det sker i syfte att öka de anställdas konkurrenskraft. Vi gör de största satsningarna på infrastrukturen – vägar, järnvägar, telekommunikationer, informationsteknologi – som har gjorts på över 100 år.

Socialdemokratin har ställt sig negativ i en förfärande stor andel av dessa

frågor. Det fick t.o.m det internationella ratinginstitutet Standard & Poor's att uttala att oppositionen utgör det största hotet mot den ekonomiska återhämtningen i Sverige.

Så till sakfrågan: Sveriges utrikesrepresentation och besöksnäringen. Låt mig först reda ut några begrepp för Sylvia Lindgren. Sveriges tekniska attachéer är ett organ som skall se till att vi tar in teknologisk information och undersöker vad som händer på marknaden. Det är även kopplat till Patent- och registreringsverket. Det bedriver en form av serviceverksamhet och skall hjälpa till att höja tekniknivån i landet.

Verksamheten fungerar. Den finansieras delvis ur statskassan och delvis av näringen genom beställningar av olika typer av uppdrag. För närvarande övervägs ett närmare samarbete mellan Patent- och registreringsverket och STATT för att bättre kunna tillvarata resurserna.

Den andra delen av Sylvia Lindgrens fråga gällde Invest in Sweden. Det startades på det gamla Industridepartementets tid genom att ett industriråd tillsattes i Japan – närmare bestämt i Tokyo. Vi gjorde bedömningen att denna verksamhet måste öka. Det första vi gjorde var att ta bort hindren för investeringar i Sverige genom att avskaffa förvärvslagstiftningen. Den hade varit i kraft under mycket lång tid – sedan 1930-talet. Genom detta öppnar vi landet för utländska investeringar.

Ett mycket stort antal seminarierier med berörda statsråd har gått över världen. Vi håller på att bygga upp förtroendekapitalet och intresset för Sverige som investeringsland. Vi visar att det är ett bra ställe att driva företag, investera och skapa sysselsättning på.

Vi vill även bygga upp mottagningsorganisationen genom insatser via Invest in Sweden-programmet och eventuellt via ett nytt aktiebolag. Därmed skulle vi kunna stärka mottagningen, informationsservicen och möjligheterna att få investeringar, ny teknik och nya företag till landet.

Såvitt jag har förstått har Sylvia Lindgrens partivänner velat avskaffa hela anslaget till Invest in Sweden – den verksamhet som jag tror är viktig för Sverige och de flesta andra länder i västvärlden.

Vad gäller besöksnäringen vill jag säga att det är riktigt att Turistrådet ändrades till Sverigebild. Det var ett försök att minska den lokala administrationen i Sverige och överföra mer pengar till aktiv verksamhet och marknadsföring av Sverige som besöksland, turistland och även – i och med att vi kopplade in Invest in Sweden – investeringsland.

Upphandlingen har börjat. Next Stop Sweden har hand om marknadsföringen av insatserna. Det sker via turistbyråer utomlands, genom marknadsundersökningar och även genom vissa samverkande marknadsföringskampanjer.

Det finns en fördjupad anslagsframställning från Sverigebild som medför att vi gör en extra fördjupad prövning av dess verksamhet inför det kommande budgetåret. Den dialog som nu förekommer är ett försök att få mer långsiktiga avtal med branschen som skulle kunna spegla Exportrådets linjer. Det skulle vara ett avtal mellan bransch och stat om gemensamma satsningar på marknadsföring och exportservice. Man skulle försöka lyfta fram de goda exemplen – de som kan mana till efterföljd och därmed starkare marknadsföring utomlands.

Prot. 1993/94:89
15 april 1994

*Svar på
interpellationer*

På Sverige bilden satsas i dag 88 miljoner kronor. För hela övriga näringslivet i Exportrådet satsas 132,5 miljoner. Det är relativt sätt mycket pengar som går åt.

I jämförbara länder satsar exportnäringen eller Exportrådet relativt sett mer än vad som sker i Sverige; det skall villigt erkännas. Finansieringen från näringen är också större. Det är normalt att näringen tar halva kostnaden. För mig är det lämpligt att göra en jämförelse med Exportrådet. Jag tycker därför att den fortsatta fördjupade övervägningen av anslagsframställningen skall rikta in sig på finansiering av export och turistservice och på att lyfta fram de goda exemplen.

Till sist vill jag svara på Bengt Dalströms fråga om samordning. Jag delar hans uppfattning. Det behövs ytterligare samordning och inte fler organ, institut och organisationer. Det behövs en kraftsamling för att vi skall kunna ta till vara våra resurser bättre i denna viktiga fråga.

Anf. 12 SYLVIA LINDGREN (s):

Fru talman! Per Westerberg! Jag blir alltid litet fundersam när någon vänder taggarna utåt i en debatt eller efter ett påstående på det sätt som Per Westerberg gör här.

Per Westerberg har tidigare uttalat att det är riktigt att man inte bedriver sysselsättningspolitik inom näringspolitiken, utan att man förstärker stödet till det svenska näringslivet. Samtidigt ser vi gång efter annan att många näringspolitiska insatser förs över på andra departement. Jag är mycket kritisk till det. Vi behöver en samlad och långsiktig näringspolitik i landet. Jag tycker därför att Per Westerberg borde vakta sitt eget fögderi bättre.

Det är viktigt att man gör insatser i rätt tid, på rätt plats och vid rätt tillfälle när det gäller frågor om investeringar i landet och turist- och besöksnäringen. Jag blev förtvivlad när jag hörde att man från Sverige bilden inte vill jobba med Invest in Sweden. Det finns organisationsproblem. Det är klart att det påverkar verksamheten. Det sker i ett läge då besöksnäringen växer, investeringsbehovet är stort och intresset för denna verksamhet borde öka. Vi ligger steget efter, och det är jag är väldigt orolig för.

Vi måste få fram investeringskartor, hålla oss informerade och slussa vidare. Hur är det med den "backup" som sker från Invest in Sweden till regionerna och kommunerna?

Per Westerberg berättade för mig vad de tekniska attachéerna skall göra. Det är klart att det finns ett samband mellan alla dessa frågor. Samordning är oerhört viktig. Det finns inget samlat, kontinuerligt arbete. Det är det som gör att jag inte tycker att verksamheten drivs med kraft och engagemang från departementets sida. Jag tror att man drunknar på myndigheten. Ingen känner ansvar för dessa frågor. Per Westerberg har ett jätteansvar. Det måste tas till vara.

Anf. 13 LEO PERSSON (s):

Fru talman! Jag skulle vilja be Per Westerberg kommentera den andra verksamhet, utöver att köpa upp marknadsföring utomlands, som Sverige bilden har ansvar för. Det är väldigt viktigt att de produkter som säljs, dvs. upplevelserna här i landet, fungerar och att den produkt som man köper från

Sverige bilden blir bra. Det är samspelet mellan ideella organisationer och andra som skapar kvaliteten. Det handlar inte bara om att sova, äta och bo. Om besökarna skall återkomma och produkten skall leva vidare måste det också handla om fina upplevelser.

Därför tycker jag att det vore bra om näringsministern kommenterade detta något. När jag läser reglementet uppfattar jag det som att Sverige bilden har ett ansvar för dessa frågor.

Anf. 14 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Fru talman! Det är i och för sig inte min sak att kommentera det föregående talare sade. Men jag erinrar mig att just tankegångarna om ideella anknytningar och om att man skall beakta sysselsättningsläget inom olika regioner var en av orsakerna till att Turistrådet föll. Man engagerade sig för mycket på dessa områden och koncentrerade sig inte på den viktigaste uppgiften: att sälja den existerande produkten utomlands.

Så till näringsministerns korta kommentar om mina funderingar: Näringsministern håller med om att en samordning behövs när det gäller att skapa intresse för Sverige på olika nivåer utomlands. Skall jag tolka det som ett löfte om att näringsministern kommer att ta initiativ för att genomföra en sådan samordning?

Anf. 15 Näringsminister PER WESTERBERG (mf):

Fru talman! Jag ändrar ordningsföljd på kommentarerna och börjar med Bengt Dalström.

Vad gäller utredningen Svenska bilder delar jag i grunden uppfattningen att vi har för många organ och en splittrad resursbild. Det finns olika möjligheter till samordning och att bättre ta till vara de ofta nog ganska kostsamma resurser vi håller oss med på utlandsmarknaden.

För närvarande för jag en mycket aktiv dialog med min kollega Ulf Dinkelspiel om hur vi skall kunna effektivisera samt bättre och kostnadseffektiva ta till vara de resurser vi har. Det kan här finnas olika varianter alltifrån personalunioner till samordning av resurser mellan organisationer. Beredning pågår, men vi har haft vissa fördröjningar beroende på sjukdom. Vi hoppas att kunna vara någorlunda snabba i genomförandet i denna del.

Sedan till Leo Perssons fråga om fjällsäkerhet och liknande samt de ideella organisationerna inom turismen. Jag anser detta vara en fråga som berör Sverige bilden och branschen. Där måste man själva bestämma vad man anser vara bra för branschen och vad man därmed skall anse vara en form av turistservice och goda exempel som skall lyftas fram. Jag kan gärna lova Leo Persson att titta något mer på den specifika frågan han reser. Jag måste erkänna att jag inte är djupare insatt i frågan om fjällsäkerhet.

Sylvia Lindgren talade om delar av verksamheten inom Sverige bilden och Invest in Sweden. Sedan Sverige bilden fick hand om Invest in Sweden har man gjort det arbete som skall göras med betydande skyndsamhet. Man har utrett organisationen av mottagningen av förfrågningar om investeringar i Sverige och hur man skall koppla samman detta med regioner och kommuner ute i landet. Även där bör man samla resurserna så att man kan få en bra fungerande kontaktyta och kunna delta i kontaktskapande utomlands.

Prot. 1993/94:89
15 april 1994

*Svar på
interpellationer*

Jag vill ånyo påpeka att vi här har tagit bort den förvärvslagstiftning som egentligen har varit ett aktivt hinder för investeringar i Sverige. Regeringen har satt i gång ett mycket omfattande arbete som inkluderat finansministerns, skatteministerns, mitt eget, utrikeshandelsministerns och även statsministerns deltagande i ett flertal investeringsseminarier i olika finansiella kretsar runt om i världen för att öka intresset för investeringar i Sverige.

Vi tar frågan på utomordentligt stort allvar och vill ha in aktivitet och investeringar i Sverige. Vi har, precis som i nästan alla andra länder, funnit detta vara bra för det egna näringslivet.

Det borde även från Sylvia Lindgren finnas ett intresse för att det finns ett statsanslag, och även en pengapåse, för att hjälpa till med detta arbete och kunna klara satsningarna. Det sker betydande satsningar på andra länder. Det är en form av service och marknadsföring av Sverige som investeringsland. Vi talar om vad som görs i Sverige och varför det är bra att ha företag i Sverige, vilket det är viktigt att komma ihåg.

Sedan tillbaka till Sverige-bilden. Jag är väl medveten om turistnäringens och besöksnäringens stora betydelse. Jag har ägnat mycket tid åt aktiv dialog med företrädare i branschen. Jag tror alla här närvarande som också har haft kontakt med denna näring är medvetna om att det är en mycket splittrad näring. Det har förekommit betydande kritik av alla förekommande företeelser under de senaste 25 åren, vilket även verifieras av många aktörer inom näringen.

Den bild som dock framkommer alltmer i dialogen är ett närmande till en form av organisationsmodell motsvarade Exportrådet. Jag vill då erinra om Exportrådets framväxt som en ideell förening, Svensk exportförening, tillskapad av näringslivet i dess helhet för att ge exportservice och kunna hjälpa till med gemensamt deltagande på mässorna. Sedermera tillförde statsmakten handelsekreterare för att effektivisera och även ge statens bidrag för att komma in på vissa marknader.

Det finns motsvarande tankar som kan appliceras här. Vi är mycket aktiva i den dialog som förs mellan näringen och Styrelsen för Sverige-bilden och i arbetet med den fördjupade anslagsframställning som vi nu diskuterar på departementet.

Vi återkommer i denna fråga. Vi vill finna en lösning. Men den måste också inkludera att näringen tar sin del av ansvaret, precis som man gör i alla andra länder. Denna del har varit förhållandevis svag i Sverige, kanske delvis beroende på en oerhört pressad ekonomi i branschen under senare år.

Anf. 16 SYLVIA LINDGREN (s):

Fru talman! Jag är glad åt denna litet mer nyanserade bild i slutet av debatten. Jag är glad över att Per Westerberg säger att han skall ta frågan på stort allvar. Det är min förhoppning att så också kommer att ske.

När jag började undersöka dessa frågor, och ställde interpellationen, upplevde jag bilden som oerhört splittrad. När jag ringde runt och talade med olika personer fanns det en alldeles för stor osäkerhet om vad man skall göra, hur man skall kunna samarbeta och hur verksamheten skall bedrivas. Frågan var: Vad är det egentligen man vill?

Jag önskar därför att Per Westerberg betydligt mer profilerar sig i dessa

frågor och att departementet tar frågorna på betydligt större allvar. Per Westerberg har som näringsminister ett oerhört stort ansvar i dessa frågor. Det är viktigt att slå vakt om näringspolitiken och ha en helhet i densamma, Per Westerberg. I den delen är investeringar för att få i gång verksamheter i Sverige ack så viktiga. De måste kopplas ihop till det vi gemensamt kallar besöksnäringen.

Prot. 1993/94:89
15 april 1994

*Svar på
interpellationer*

Anf. 17 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Jag vill först säga att näringspolitik inte enbart är en angelägenhet för Näringsdepartementet, utan den berör hela regeringen.

Det är väldigt mycket inom utbildningen som i allra högsta grad är näringsfrågor, inte minst forskningen. Det är väldigt mycket inom arbetsmarknadspolitik som är näringspolitik, inte minst kompetenshöjning hos arbetskraften. Det är väldigt mycket inom skatteområdet som är näringspolitik.

Den inre arbetsfördelningen inom regeringen är en fråga för regeringen att avgöra, liksom hur vi effektivast för en bra näringspolitik som får näringslivet att växa. Det gör vi mycket aktivt, det kan jag försäkra.

Slutligen till frågan om besöksnäringen. Vi för en aktiv dialog. Det är få näringar som vi har ägnat så mycken tid och energi åt för att försöka reda ut begreppen. Det är en näring som är mycket besvärlig så till vida att den är splittrad. Det finns allt från campingägare och hotellägare till bussföretag, skidliftar och mycket annat. Det gör att den är ganska komplex att det är svårt att hitta bra lösningar.

Jag tror att vi är på god väg att göra detta. Men det förutsätter ett antal saker. Den dialog som nu förs blir mer och mer konstruktiv. Näringen är på väg att ytterligare göra en mer offensiv satsning på marknadsföring och att lyfta fram de goda exemplen på exportmarknaderna. Det är en funktion som liknar Exportrådets, vilket jag tycker är viktigt för Sverige, för näringen och inte minst för sysselsättningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1993/94:115 om miljön och virkestransporterna

Anf. 18 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Leo Persson har frågat mig om jag kan medverka till att överläggningar kommer till stånd med företrädarna för skogsbruket för att det av regeringen fastställda utsläppsmålet för kväveoxider skall klaras. Bakgrunden är omläggningen av virkestransporter i Dalarna och Härjedalen.

Regeringen har under våren noggrant gått igenom problemen med att uppnå målet om att kväveoxidutsläppen skall minska med 30 % mellan 1980 och 1995. Målet kommer inte att uppnås. Orsakerna till detta är flera. Vägtrafikens kraftiga ökning under 1980-talet är, som Leo Persson påpekar, en viktig orsak. En annan är att när målet uppställdes 1988 var kunskapen om utsläppens storlek ofullständig. Det uppdagades senare att sjöfarten och arbetsmaskinerna var för sig svarar för nära 20 % av utsläppen. Dessa källor

har förblivit oåtgärdade. De beslut som fattades vad beträffar andra källor hade god effekt, men var sammantaget inte tillräckliga.

Om vi vill vidta åtgärder som leder till sänkta kväveoxidutsläpp kräver det i allmänhet en mycket långsiktig planering. Allmänt gäller att de flesta källor till kväveoxider har en lång livslängd, från tio år och uppåt. Jag kan därför konstatera att svårigheterna att uppnå kväveoxidsmålet är avhängiga att det under den senare delen av 1980-talet inte fattades tillräckligt offensiva beslut i denna fråga.

Skogsbruket och skogsindustrin svarar för en stor del av godstransporterna i Sverige. Det rör sig om olika slags transporter:

- Medellånga transporter från avverkningar till förädlingsställen.
- Långa transporter till konsumenter, ofta på kontinenten.

De senare transporterna sker i dag till största delen med järnväg eller med fartyg. Av skogsindustrins export till utlandet går i dag ca 80 % med järnväg eller båt. Sjöfartens kväveoxidutsläpp är stora. Regeringen söker möjligheter att minska sjöfartens kväveoxidutsläpp, eftersom de tekniskt sett kan minskas kraftigt till en låg kostnad utan att riskera konkurrenshämmande kostnadsökningar för sjöfarten. Sverige är pådrivande i det internationella samarbetet för att minska sjöfartens utsläpp.

Järnvägens konkurrenskraft kommer att förbättras markant i och med att infrastrukturprogrammet genomförs. Sammanlagt 3 miljarder kronor läggs exempelvis under de kommande tio åren på att förbättra godsstråket genom Bergslagen och Norra stambanan. Detta förbättrar möjligheterna att transportera gods med järnväg från norra och mellersta Sverige ner till landets södra delar och till kontinenten.

De medellånga transporterna av skogsråvara mellan produktionsområdena och förädlingsställena är ett svårare problem. För att minska kväveoxidutsläppen från dessa är det önskvärt att en så stor del av dem som möjligt överförs till järnväg, under förutsättning att järnvägen huvudsakligen är elektrifierad och att elkraften inte kommer från kraftverk med stora utsläpp. Kostnaderna för omlastningar, terminaler och rangering missgynnar dock järnvägen.

Regeringens förslag om avreglering av järnvägstrafik möjliggör att speciella lösningar tas fram för enskilda transportköparens behov. En sådan avreglering skulle skapa förutsättningar för järnvägen att kostnads- och service-mässigt konkurrera med lastbilarna om bl.a. råvarutransporter till skogsindustrin.

Leo Persson pekar på problem med prissättningen av lastbilstransporter. Riksdagen har tidigare ställt sig bakom principen att varje trafikslag skall bära sina samhällsekonomiska kostnader. Jag håller med om att ett fullt genomförande av detta kostnadsansvar är önskvärt. I regeringsförklaringen sägs att miljöskulden inte får öka och att ekonomiska styrmedel kommer att användas i ökad utsträckning för att värna och förbättra miljön.

Rent generellt är det en miljöförsämring om timmertransporter läggs över från elektrifierad järnväg till väg. Omläggningen av timmertransporterna i Dalarna innebär att transporterna på väg ökar något, samtidigt som järnvägstransporterna minskar något. Ökningen av det totala vägtrafikarbetet i

länet blir 0,1 %. Vissa orter får dock känna av notabla ökningsar av antalet lastbilar.

Det är angeläget att utveckla konkurrenskraftiga system för timmertransporterna på järnväg. Jag har erfarit att det system som SJ och Trätåg AB har planerat innehåller flera intressanta komponenter, bl.a. att terminaler, spår, lok och vagnar utnyttjas mycket effektivt. Det kan enligt uppgift vara möjligt att utnyttja liknande lösningar för att föra över timmertransporter från väg till järnväg i andra delar av landet.

Frågan om omläggningen av trätågssystemet i Dalarna och Härjedalen är dock en enskild uppgörelse mellan två parter. Som Leo Persson är väl medveten om kan jag inte ingripa i det enskilda ärendet. Jag har dock erfarit att länsstyrelsen i Kopparbergs län och de berörda kommunerna redan har tillsatt en arbetsgrupp som ser över möjligheterna att modifiera systemet för att öka andelen gods på järnväg. Gruppen kommer därvid att ta ett bredare grepp på frågorna och involvera fler slags godstransporter, t.ex. transporterna av flis och sågverksprodukter. Den typ av överläggningar som Leo Persson efterlyser har således redan börjat. Regeringen kommer att följa detta arbete med intresse.

Anf. 19 LEO PERSSON (s):

Fru talman! Jag vill tacka miljöministern för svaret på min interpellation om påverkan på miljön då timmertransporter flyttas över till väg ifrån järnväg. Miljöministerns redogörelse om uppkomna nya kunskaper om att det är omöjligt att uppnå målet att kväveoxidutsläppet skall minskas med 30 % mellan åren 1980 och 1995 är för mig inte ett argument för att bara se på vad som nu sker i Dalarna. Där flyttas trots allt tunga virkestransporter genom uppgörelser mellan SJ och Trätåg från järnvägen ut på vägnätet, vilket medför stora olägenheter för den totala trafikmiljön och leder till ökade utsläpp. I Dalarna sker detta främst i Malung och i Mora-Älvdalen-området. Vägnätet är inte dimensionerat för att ta emot den uppkomna trafikökningen av tungt gods. Bärigheten är för dålig. Inga pengar har anvisats för att åtgärda detta, när trafiken nu överförs.

Det kan väl inte vara miljöministerns uppfattning att man på grund av att man nu inte kan uppnå miljöminskningsmålen fram till år 1995 skall stimulera flyttandet av gods från järnväg till väg. Jag kan ge exempel på att det kanske är ännu värre än vad man kan se av den uppgörelse som finns mellan SJ och Trätåg AB. Timmertransporterna från Mora och söderut dras av diesellok trots att banan är elektrifierad. Det måste till en miljöstyrning på något sätt. Förutom att man behåller virkestransporterna på järnväg skall man också använda eldriften där det är möjligt. Enligt uppgift är den elkraft som SJ använder i Dalarna till drygt 90 % framställd genom vattenkraft.

Jag skulle vilja att miljöministern litet ytterligare utvecklar sina tankar kring detta som jag nu har sagt. Jag vill ändå påstå att man med ett sådant här förfarande på något konstigt sätt styr ut transporter på ett vägnät som genererar ännu större koldioxidutsläpp. Miljöministern pekar på att det är en ökning med endast 0,1 % och att det skulle vara försvaret för att man ökar möjligheten till ännu högre nivåer av koldioxidutsläpp. Det vill jag inte acceptera.

Prot. 1993/94:89
15 april 1994

*Svar på
interpellationer*

Anf. 20 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Jag tycker nog att Leo Persson feltolkar mitt svar. Det är ingen tvekan om att kväveoxidutsläppen utgör ett mycket stort hot mot miljön. Vi måste således göra allt som står i vår förmåga för att minska utsläppen. Jag skall inte utvidga debatten här alltför mycket, men det kommer snart ett förslag gällande förbränningsanläggningar. Det är en konkret, viktig åtgärd för att minska utsläppen. Vi har inte gett upp på något sätt.

Miljöklassningssystemet för dieselbränslen är ett av de mera framgångsrika metoderna. Det kan vi avläsa direkt i de resultat som har uppnåtts under senare tid. Tyvärr har åtgärderna vidtagits för sent för att kunna medverka till att klara målsättningen om 30 % reduktion år 1995 i förhållande till år 1980. Självfallet arbetar vi oförtrutet vidare med att göra det bästa möjliga av situationen. I mitt interpellationssvar gav jag bakgrunden enbart för att klara ut att det krävs långsiktiga åtgärder. Det tar tid att uppnå positiva resultat. Detta problem underskattade man 1988 när beslutet fattades. Beslutsunderlaget var ofullständigt. Vid den tidpunkten hade man kanske inte heller till fullo insett behovet av långsiktighet i åtgärderna. Den insikten finns i dag. Det är mot den bakgrunden som jag har argumenterat.

Låt mig kommentera de aspekter Leo Persson tog upp i sitt inlägg. Jag tillbakavisar att jag skulle ha använt beskrivningen av verkligheten som ett argument för att inte göra någonting nu. Den debatten tycker jag att vi kan lämna åt sidan.

När det gäller vägnätets dimensionering vet Leo Persson att vi har tagit fram ett hundramiljardersprogram på infrastruktursatsningar. Jag behöver väl bara hänvisa till det för att tala om att en viktig del av de resurser som regeringen har föreslagit skall gå till länsvägnätet, som har berörts i det här sammanhanget. Flera förslag på den punkten kommer, kanske redan under våren. Dessa frågor är för närvarande under beredning i samband med kompletteringspropositionen.

Frågan var också vad som stimuleras. Det är inte regeringens avsikt att stimulera överföring från järnväg till väg. Vi vet båda att det finns vissa konkurrensförutsättningar som är grundläggande i det här fallet. Det gäller omlastningskostnader för järnväg i förhållande till omlastningskostnader för vägtransporter.

Det kan naturligtvis också finnas andra skäl till den strukturförändring som man nu ägnar sig åt i Dalarna och Härjedalen. Kapacitetsutnyttjandet kanske inte har varit fullständigt. Man föreslår därför en koncentrerings av terminaler för att sänka kostnaderna.

Det är naturligtvis beklagligt att den elektrifierade infrastrukturen inte används i sådana här sammanhang utan att man i stället använder diesellok. I det fallet har jag samma uppfattning som Leo Persson. Jag utgår ifrån att de som sköter transporterna är medvetna om att man genom att tågen dras med diesellok sätter strålkastarljuset på att dieselbränslet är för lågt beskattat. Det här kan vara ett memento för transportörerna för framtiden. Regeringen håller ögonen på vilken inriktning strukturförändringen får. Det är det inget tvivel om.

När jag nämner siffran 0,1 % i mitt svar gör jag inte det för att förringa problemet i sin helhet. Jag bara konstaterar att den faktiska effekten ser ut

så av det vi i det här fallet känner till. Man bör i varje fall hålla proportionerna klara för sig. Självfallet har jag ingen invändning mot den inriktning som Leo Persson tycks eftersträva. På den punkten tror jag att vi är överens.

Låt mig avsluta med att säga att det som jag uppfattar som det viktigaste är att få ännu större effekt av miljöklassningssystemet och ännu större differentiering. Under kort tid har vi nu lyckats att få bort mycket av de sämsta dieseloljorna – 70 % av dem som använder olja har gått över till miljöklass 1 och 2. Jag antar att Leo Persson är medveten om också detta. Man bör nämna även det positiva.

Anf. 21 LEO PERSSON (s):

Fru talman! Jag vill något beröra det som miljöministern säger om miljöklassningen. Användning av olja i miljöklass 1 ökar. Det håller jag med om. Miljöklass 2 handlar mer om buller, om man låter bli att tala om dieseloljan – det finns ju ytterligare ett slags miljöklassning.

Men belastningen på vägbanan kommer att kvarstå. Antalet bilar ökar och därmed ökar miljöpåverkan i negativ riktning, om man inte försöker åstadkomma något av det som miljöministern var inne på vad gäller obalansen mellan de olika förutsättningarna för trafikslagen. Tydligt består obalansen i att trafikslaget järnvägen – tåget alltså – också använder sig av det billigaste energislaget. Det måste ju vara balans för att man skall uppnå uppsatta miljösmål.

Jag vill utveckla det faktum att regeringen ändå har medverkat till att ta bort kilometerskatten för lastbilar och inte kompenserat för de andra trafikslagen. Därigenom har regeringen medverkat till att vi står inför det faktum att det råder en ännu större obalans, trots att riksdagen uttalat att de olika trafikslagen skall bära sina kostnader i största möjliga utsträckning. Det medför, enligt min mening, att marknadskrafterna gör att man alltså kommer att välja det billigaste alternativet.

Det vi nu ser är resultatet av effekterna av att inte likställa de olika transportslagens möjligheter att vara med i konkurrensen på lika villkor. Vissa trafikslag subventioneras också. I detta fall är det vägtrafiken som subventioneras.

Det får inte vara så som kommunikationsministern sagt – även om miljöministern kanske inte har med det att göra – att det ekomiska incitamentet skall vara styrande. I brev till de olika partierna i Malungs kommun har detta sagts. Men då får miljön aldrig en chans, och vi kommer aldrig att uppnå de mål vi eftersträvar. Vi måste få en skärpning till stånd.

Anf. 22 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Låt mig först slå fast att vår strävan från miljöpolitisk synpunkt är att internalisera alla kostnader. Det som blir en konsekvens som vi får betala för om den inte förebyggs är ju också en kostnad. Därför har vi från Miljödepartementet tagit fram underlag för och haft diskussion kring miljöskulden. Miljöskulden är ingenting som man kommer ifrån utan man får en kostnad som någon annan får betala så småningom. Vi kan alla få betala den i form av försämrad miljö, förstörd natur etc. Vår inriktning är självklar.

Prot. 1993/94:89
15 april 1994

---

*Svar på
interpellationer*

Man skall också erkänna att vi är beroende av konkurrensförutsättningar. Det är ett jättelikt problem att den svenska lastbilstrafiken också skall kunna konkurrera med omvärlden. Det var bakgrunden till förändringen av kilometerbeskattningen. Jag skall inte fördjupa mig i det ämnet, men jag konstaterar att sättet att komma åt miljökonsekvenserna av den sortens beslut är att man har miljöklassning och en klar differentiering mellan de olika miljöklasserna.

Jag återkommer till det faktum – eftersom jag inte fick tid att nämna det i sin helhet – att vi under mycket kort tid har fört över betydande delar av oljetransporterna från standarddiesel, eller miljöklass 3 till miljöklass 1 och miljöklass 2, som från miljösynpunkt är klart bättre. För att kvantifiera det hela kan jag alltså säga att under en så kort period som ett par år har användningen av dieselolja i miljöklass 1 och 2 ökat från 0 % till 70 %. Det är naturligtvis en stor framgång. Från rättvisans synpunkt skall man peka också på det problemet.

Men frågan på lång sikt är: Hur kan vi bygga ut järnvägstransporterna och ge dem bra förutsättningar så att järnvägen också den vägen ges utvecklingsmöjligheter? Jag har nämnt i mitt interpellationssvar att infrastrukturprogrammet syftar till det. Men det tar tid.

Jag har också nämnt avregleringen. Men vi har kanske delade meningar på den punkten. Men möjligheten att hitta lokala och regionala lösningar blir ju större vid en avreglerad marknad. Järnvägen kan ju matcha lastbilstrafiken om man har en mer fri situation för transportörerna i den delen. Avsikten med förslaget är just att man bl.a. skall kunna anpassa sig till de regionala förutsättningarna på ett bättre sätt än hittills.

Fru talman! Skogsindustrin är ju bara en av flera branscher vars transporter bidrar till försämrad miljö. Skogsindustrin i dag utnyttjar i tämligen hög grad järnväg och sjöfart – det skall också sägas, precis som jag gjorde i mitt skrivna svar. Regeringens ambition är naturligtvis att förbättra järnvägens konkurrenskraft. Därmed kan vi få fler branscher att förlägga en större del av sina transporter till järnväg. I perspektivet av en ökad europeisk integration är detta mycket viktigt för de långväga transporterna. Men jag skall inte fördjupa mig i det. Jag förstår att Leo Persson i första hand är intresserad av de mer närliggande problemen.

Regeringen kommer med intresse att följa det arbete som nu utförs inom Kopparbergs län för att se konsekvenserna av de nu framlagda förslagen. Vi kommer att använda varje möjlighet när det gäller att åberopa en felaktig utveckling för att stärka de miljöpolitiska incitamenten. Att vi genom de samlade förslag som statsmakterna står för skall hamna i en situation där miljön försämras är inte avsikten. Avsikten är den motsatta. Det gäller då att vara vaksam på denna sortens utveckling.

Anf. 23 LEO PERSSON (s):

Fru talman! Först vill jag göra en kommentar i fråga om förutsättningarna för att de olika trafikslagen skall kunna konkurrera på någorlunda lika villkor och för att därmed också järnvägen skall ha en chans i transportapparaten, av miljöskäl. Det är viktigt att de har någorlunda lika förutsättningar. Jag tror inte att det hjälper att säga att nya operatörer skall släppas in, om

förutsättningarna för att utföra arbetet i grunden är olika på landsväg respektive på järnväg.

Jag uppfattar ändå att det som miljöministern säger i slutet av svaret är litet tånjbart, dvs att han inte kan ingripa i det enskilda ärendet. Det är på samma sätt med den sista meningen: "Regeringen kommer att följa detta arbete med intresse." Jag var just nyfiken på hur det skulle kunna gå till, då man tidigare har påpekat att man inte har möjlighet att ingripa. Andra organisationer, kommuner m.fl. har agerat och ställt krav på att det skall göras insatser. Det gäller inte bara tråstågen, men de utgör totalt ett underlag för transporter på järnvägsnätet och för att järnvägstrafiken skall vara kvar, om miljövänliga transporter skall vara möjliga även i framtiden.

Det vore därför bra om miljöministern ännu tydligare kunde tala om på vilket sätt regeringens uppföljning skall gå till. Det här kan vara ett litet pilotexempel på vad som sker om olikheterna i förutsättningar för transportslagen får vara så tydliga. Järnvägen i glesbygd kan ju slås ut om underlag m.m. plockas bort, och det gör att glesbygden kommer att medverka till större miljöförstöring än tidigare. Det är ett bekymmer för oss som vill försöka nå målet en bra miljö.

Om man adderar de små sakerna och får en stor mängd blir effekterna livsfarliga. Därför vill jag skicka med miljöministern uppmaningen att se till att de här frågorna får större betydelse. Det kan finnas skäl för departementet och länsstyrelsen att på ett bra och precist sätt gå igenom hur det här ärendet har hanterats och vad som kommer att bli följden i framtiden.

Anf. 24 Miljöminister OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Leo Persson ställer frågan: Varför skall regeringen följa utvecklingen? Ja, det gör vi naturligtvis för att utvärdera effekterna av vad som händer regionalt – jag utgår från att den tillsatta arbetsgruppen bl.a. kommer att ägna sig åt detta – och för att visa miljöeffekterna av den här typen av strukturomvandling. Jag är inte den som tvekar att använda en s.k. felaktig utveckling för att påvisa att de grundläggande förutsättningarna måste ändras – det är själva avsikten. Det betyder inte att jag kan gå in i det enskilda fallet, även om man naturligtvis kan göra det genom överläggningar.

Jag vill bara nämna att jag i går hade ett samtal med en ledande representant för ett av de i projektet ingående företagen, som visade intresse för en diskussion om de här frågorna och om miljöskatter i allmänhet. Jag har ingenting emot att positivt svara upp mot detta.

Samtidigt vill jag konstatera att det naturligtvis är ett motto att transportoperatörerna i det här fallet kommer att utnyttja diesellok under 9 000 timmar i stället för under 18 000 timmar, som i det tidigare systemet. Det finns anledning att också se närmare på hur SJ hanterar dessa frågor. Jag är inte beredd att nu ge något svar på frågan, men det är självklart att SJ som transportör också har ett miljöansvar. Jag bara noterar att förändringen mot färre dieselloktimmar går i positiv riktning. Men det är naturligtvis inte tillräckligt för att uppväga vägtransportökningen – det påstår jag inte heller. Jag konstaterar att det är ett problem, som man måste se allvarligt på, när diesellok används i stället för elektrifierade tåg.

Jag skall inte dra i gång en diskussion om det, men det är klart att det

Prot. 1993/94:89
15 april 1994

*Svar på
interpellationer*

finns en del motsättningar som är svåra att hantera på annat sätt än genom strukturella förändringar. Det är den gamla motsättningen mellan den glesbygdsboende befolkningen och behovet att få fram råvaror. På den punkten finns det ofta motstående intressen. Vi har tidigare haft sådana diskussioner i riksdagen, bl.a. när det gäller bensinskatter. Jag bara påminner om en fråga där vi har haft olika meningar.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1993/94:97 om Telerespons AB

Anf. 25 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Fru talman! Leo Persson har frågat mig om jag kan tänka mig att medverka till att en konsekvensutredning av en ny struktur för Telerespons genomförs. Vidare har han frågat vilka åtgärder jag som kommunikationsminister avser att vidta för att ålägga Telia ett regionalpolitiskt ansvar och om jag kan tänka mig att reglera detta i Telia AB:s bolagsordning.

De principiella förändringar som skett i samband med Televerkets bolagsbildning är en precisering och renodling av bl.a. statsmakternas ansvar för telepolitiken respektive ansvaret för att skapa spelregler som möjliggör och stimulerar konkurrens. Detta har skapat möjligheter för att renodla statens roll som ägare i förhållande till de intressen som statsmakterna i övrigt har att bevaka.

Den precisering och renodling av statsmakternas roller som har skett har bl.a. varit nödvändig mot bakgrund av den ökande konkurrensen på telemarknaden. När det gäller staten som ägare till Telia är det för bolagets affärsmässiga utveckling och ytterst för företagets överlevnad nödvändigt att Telia får agera under samma spelregler som övriga aktörer på marknaden. I den mån man anser att regionalpolitiska åtgärder är motiverade skall dessa hanteras genom de medel som regionalpolitiken tillhandahåller.

Att bedöma den affärsmässiga strategin för Telerespons AB är en sak för ledningen i bolaget. Ytterst är det Telias ledning som beslutar om strategin för bolaget.

Enligt vad jag erfarit från Telia och ledningen i Telerespons kommer förutsättningarna för Telerespons att förändras framöver. Bland de förändringar som kan förutses är införandet av talteknologi samt automatisering av numerupplysningen. För att säkerställa företagets överlevnad inför dessa förändringar har Telerespons inlett förhandlingar om en strukturförändring. Dessa förhandlingar rör inriktningen av de konsekvenser som den tekniska utvecklingen kan förväntas medföra. Innan ett eventuellt beslut om neddragning vid de enskilda orterna fattas kommer man givetvis att ta hänsyn till de förutsättningar som gäller vid den tidpunkten.

Anf. 26 LEO PERSSON (s):

Fru talman! Jag vill tacka kommunikationsministern för svaret.

Kommunikationsministern säger att statens roll skall renodlas och att det finns möjligheter att hålla ordning på intressena. När det gäller regionalpoli-

tiken vill jag fråga på vilket sätt kommunikationsministern menar att Telias kvalitativa kompetens skall utvecklas ute i glesbygderna, med hjälp av arbetsmarknadsmedel eller av arbetsmarknadsministern.

Jag vill fråga vad kommunikationsministern åsytar när han säger följande: "Innan ett eventuellt beslut om neddragning vid de enskilda orterna fattas kommer man givetvis att ta hänsyn till de förutsättningar som gäller vid den tidpunkten."

Förhandlingar pågår, och på många ställen har man förhandlat klart och är på väg att genomföra detta.

Jag är helt klar över att man måste ta till sig ny teknik och anpassa företagstjänster härefter. Men varför skall man dra ned verksamheten på orter som har så liten variation av arbetsmarknaden? Det betyder att de små orterna drabbas mer än de större. Den strävan mot teknikutveckling som funnits för att göra landet mer oberoende av avstånd m.m. kommer på skam nu när statens eget företag lämnar de mindre orterna. I den regionalpolitiska propositionen talade man ju om vikten av teknisk utveckling och av att modernisera telenät och liknande, och så drar sig statens företag nu ur det! I stället centraliserar man sina verksamheter till de nya, lönsamma regioncentra som har skapats på olika sätt.

Från regeringens sida talar man, som jag nämnde, ofta om att det är bra med bl.a. telekommunikation för att alla delar av Sverige skall kunna utvecklas och vi skall få ett bättre Sverige. Menar kommunikationsministern att det är hans kollega Hörnlund som skall ansvara för att vi uppnår denna teknikutveckling och inte statens eget företag? Anser kommunikationsministern att statens egna företag skall ha något regionalpolitiskt ansvar? Jag tycker att regeringen vid olika tillfällen har framhållit att den har en sådan målsättning. Jag tycker ändå att man måste använda sina egna företag för att leva upp till den bild man har givit av sin egen målsättning.

Det måste vara fel att lägga ned enheterna på de orter där verksamheten faktiskt ger överskott. Med den nya, avancerade teletekniken måste det vara rätt att lokalisera verksamheter av tjänstekaraktär till orter över hela landet. Telerespons, som är en del av det företag som staten förvaltar, kan säkert vara med och utveckla detta och även tillfredsställa de nya krav på tjänster som både småföretag och myndigheter ställer i ett större Europaperspektiv. Jag tycker att regeringen via sitt statliga ägarskap måste medverka till att detta kan bli verklighet.

Jag anser att det kommer hela landet till godo om staten agerar på det sättet med sina egna bolag. Skall hela Sverige kunna leva måste även Telerespons i Falun och på andra orter ha en möjlighet att vara med i den utvecklingen. Det är där det regionalpolitiska ansvaret kommer in på något sätt. Jag anser att en bolagsordning på något sätt skulle kunna stötta företagets uppfattning att man har ett regionalpolitiskt ansvar. Det skulle den göra om man kunde få in någonting om det i företagets verksamhetsmålsättning.

Anf. 27 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Vi har väl alla varit införstådda med eller i varje fall trott att den växande tjänstesektorn i vårt samhälle, särskilt inom telekommunikationsområdet, skulle ge landets alla delar möjlighet att vara med i utveck-

Prot. 1993/94:89
15 april 1994

*Svar på
interpellationer*

lingen. När det gäller telekommunikationer har det ju mindre betydelse om man arbetar centralt i huvudstaden eller ute i landets glesbygder – det går i praktiken lika snabbt att åstadkomma den service som behövs.

Utvecklingen inom Telerespons drar den här utvecklingen i tvivel. Man funderar vart vi egentligen är på väg och om det verkligen går att nyttja tekniken på det sätt som det har framställts på.

För bara några månader sedan fick personalen inom Telerespons norra region veta att det fanns övertalighet inom företaget. Men samtidigt sades det också att det inte fanns någon sådan inom norra regionen – övertaligheten fanns i landets södra delar. Telerespons ledning skrev: "Med de interna produktionspriser som används i mäklarprocessen kan vi framhålla att Gällivare, Luleå, Skellefteå och Gävle är de bästa driftsområdena." – Så skrev alltså Telerespons ledning i november. Men det var då det!

I februari skulle flera enheter läggas ned, bl.a. den i Luleå. Det skulle betyda att minst 68 kvinnor blev arbetslösa. Allt talar för att planeringen inom Telerespons präglas av viss instabilitet och osäkerhet inför framtiden, och det drabbar de anställda hårt under de närmaste åren. Ena dagen får de veta att de är Sverigebäst i sina jobb och nästa dag att de skall få sparken därför att de är olönsamma. Skulle en sådan här verksamhet vara privatägd skulle cheferna säkerligen bytas ut ganska snart.

Här i huset finns också en stor medvetenhet om hur viktigt det är att behålla och utveckla tjänstesektorn, inte minst i den nordligaste delen av landet. Det gäller i synnerhet sysselsättningen för kvinnorna, som har allra svårast att få jobb. När samhället försöker stimulera insatser för att få till stånd fler jobb för kvinnorna agerar alltså samhällsägda företag – nu Telerespons – tvärtom och lägger ned jobben i tjänstesektorn i de regioner och områden där arbetslösheten är störst, i det här fallet i Norrbotten och Luleå.

Hur skall vi klara regionalpolitiken om inte de samhällsägda företagen ställer in sig på det utan i stället saboterar inriktningen att skapa nya jobb för kvinnor i glesbygdslänen? Vad är alla de vackra beslut som vi fattar här i riksdagen värda om ingen följer upp dem? Hur skall vi klara utvecklingen i Norrland om inte kvinnorna kan få jobb inom de här nya branscherna?

Som jag sade tidigare är det här jobb som inte är direkt beroende av var i landet de är belägna, eftersom servicen sköts via telekommunikation. Då borde man naturligtvis ta hänsyn till arbetsmarknadssituationen när man företar strukturförändringar. Jag måste därför fråga kommunikationsministern: Anser inte statsrådet att Telerespons bör ta sitt regionalpolitiska ansvar, då man vill sparka 68 kvinnor i Luleå och så småningom även i Gällivare?

I svaret säger statsrådet: "I den mån man anser att regionalpolitiska åtgärder är motiverade skall dessa hanteras genom de medel som regionalpolitiken tillhandahåller." Man kan verkligen fundera över formuleringen "i den mån man anser att regionalpolitiska åtgärder är motiverade". Är det företaget ensamt som skall bedöma det? Skall företagen styra regionalpolitiken i vårt land? Vilket värde har i så fall de beslut som vi fattar här i huset?

Anser Odell att ägaren via sitt ägaransvar skall göra någonting åt det här och engagera sig i de här frågorna eller skall vi överlåta åt företagsledning-

arna att ta ställning till alla effekter som omstruktureringar har på regionalpolitiken?

Prot. 1993/94:89
15 april 1994

Anf. 28 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Fru talman! Sedan den 1 juli 1993 har vi en ny telelag. Det är en modern lagstiftning som bl.a. tillförsäkrar medborgarna ett antal viktiga teletjänster, som numera är lagfästa: Man skall ha tillgång till taltelefoni; det är i praktiken digital taltelefoni, vad vi kallar för AXE-systemet, som nu byggs ut i en allt snabbare takt – utbyggnaden går allt fortare. Man har vidare rättighet att få bra faxkvalitet på faxöverföring. Man har slutligen rätt att ha grundläggande datakommunikation över det vanliga telenätet, vilket är unikt för Sverige.

Ansvar för att förse de svenska medborgarna med dessa tjänster åvilar Telia AB genom ett avtal mellan Telia och svenska staten. Detta avtal löper på tre år. I det preciseras de åtaganden som på fackspråk brukar kallas *universal service*. Det ansvaret ligger hos Telia AB. Där finns ett uttalat samhällsansvar, men det regleras i ett avtal.

Telia arbetar på en öppen marknad. Jag minns – även om jag inte själv var kommunikationsminister på den tiden – de frågor som ställdes i denna kammare när Telia höjde priset för nummerupplysningarna för att det skulle motsvara kostnaderna.

Det är klart att man kan diskutera om man skall ålägga ett tidigare affärsverk, numera ett aktiebolag, exempelvis ett regionalpolitiskt ansvar. Men frågan måste då ställas: Vilka abonnenter är det då som skall betala för sådana åtgärder som inte är motiverade av själva verksamheten? Är det abonnenterna i glesbygd? Är det pensionärerna i stadsområdena, som har haft anledning att diskutera den omläggning av taxorna som sker? Var vill Sten-Ove Sundström och Leo Persson att täckningen för kostnaderna skall tas ut, om de inte är motiverade av omständigheter som ligger inom ramen för Telias ansvarsområde?

Det grundläggande är faktiskt att den nya teknik som gör det möjligt att decentralisera en stor del av tjänsteproduktionen till vilken ort som helst i Sverige gör att behovet av mänsklig arbetskraft blir allt mindre. AXE-utbyggnaden innebär dramatiska minskningar av antalet anställda inom telesektorn.

Det som nu diskuteras inom Telerespons AB är ju en följd av att tekniken nu har gjort det möjligt att automatisera nummerupplysningen. På sin egen telefon skall man kunna knappa in namn osv. på de personer som man vill veta telefonnummer till. Genom talteknologi får man svar direkt av en dator.

Frågan är om detta är en utveckling som är acceptabel. Eller skall vi ålägga Telia att hålla fast vid gammal teknologi som gör att kostnaderna för nummerupplysning bara kommer att öka undan för undan? Det är frågor som man måste svara på om man anser att staten skall ålägga Telia AB ett regionalpolitiskt ansvar utöver det som motiveras av verksamheten.

Jag har fått en del uppgifter från Telia om de förhandlingar som nu föreligger. De stämmer inte med den turordning som Sten-Ove Sundström nämner. Det åvilar företaget att diskutera detta. Det förs också förhandlingar, och det är resultatet av de förhandlingar som så småningom blir avgörande för

Svar på
interpellationer

hur detta kommer att genomföras. Det finns kanske anledning för Sten-Ove Sundström att kontrollera om hans uppgifter verkligen är aktuella.

Fru talman! Jag säger också i mitt svar att man, innan ett eventuellt beslut om neddragning vid de enskilda orterna fattas, givetvis kommer att ta hänsyn till de förutsättningar som gäller vid den tidpunkten. Sådana förutsättningar är t.ex. det som Sten-Ove Sundström nämnde. På någon ort, exempelvis Gällivare eller Luleå, kan man vara bättre på att genomföra den här typen av tjänsteproduktion.

Anf. 29 LEO PERSSON (s):

Fru talman! Jag vill kommentera kommunikationsministerns synpunkt att det skulle vara telelagen från den 1 juli 1993 som ställer till alla bekymmer. Det håller jag inte med om.

Kommunikationsministern sade nästan att tillgång till teknik inte alls medverkar till sysselsättning. Man måste inte bibehålla en föråldrad verksamhet, men jag kräver ändå att statens Telia AB tar fram, eller medverkar till att, andra verksamheter som bidrar till att sysselsättning kommer till stånd om det måste göras förändringar ute i landet.

Vad gäller enheten i Falun finns det kompetens; det har jag fått klart för mig. Det gäller även andra enheter. Det finns lönsamhet på många av de mindre enheterna. Sten-Ove Sundström sade tidigare att övertaligheten egentligen finns på de nya centralorterna. Där är verksamheten litet för stor. Därför drar man in ytterkanterna och centraliserar hela sin verksamhet. Man tycker att det är rationellt.

Det finns ändå ett regionalpolitiskt ansvar som även staten måste ta hänsyn till. Om staten medverkar till att alla kompetensföretag som finns på olika håll ute i glesbygden dras in i stället för att se till att kompetensen är bra får det till följd att den sysselsättning som erbjuds blir väldigt ensidig. Arbetsmarknadsmedel och annat skall då användas till att på något vis lösa andra sysselsättningsproblem i stället för till den teknik som man har haft och vill vidareutveckla ute i de glesare områdena.

Telia AB, som är statens företag, kan medverka till att det verkligen blir ett kommunikationsnät som gör det möjligt att utveckla andra marknader. Vi kan följa det som bl.a. står i tidningarna. Telerespons har säkert också tagit del av det behov som finns av nya tjänster med anledning av att vi går in i ett mer öppet Europa och t.ex. behöver olika typer av tolkkommunikationer, som jag sade tidigare. Man kan egentligen lägga ut väldigt mycket i dessa områden i stället för att strikt bara säga att det skall slås igen.

Staten har ett ansvar.

Anf. 30 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Vi vet mycket väl vad telelagen innebär. Vi har också mycket stor förståelse för att Telerespons, liksom andra företag i denna bransch, måste rationalisera.

Däremot kan vi inte förstå varför jobben skall dras in för kvinnorna i de regioner där arbetsmarknaden är absolut sämst. Den teknik som man har tillgång till och använder gör ju att det inte har någon betydelse var i landet man finns när man ger den här servicen.

Det är möjligt att det har hänt någonting under det senaste dygnet. Det är svårt att hänga med i alla de vändningar som detta företag gör. Men i det förslag som man gick ut med för en månad sedan och var beredd att diskutera skulle orter som Luleå drabbas. Jag tror inte att det är främmande för Mats Odell hur arbetsmarknaden däruppe, i synnerhet för kvinnor, ser ut.

Mats Odell säger också i sitt svar att det ytterst är Telias ledning som beslutar om strategin för företaget. Jag har förståelse för det, men vem följer upp de beslut som vi fattar om den regionalpolitiska strategin? Enligt de beslut och de diskussioner som vi har haft här tidigare, och som jag är övertygad om att Mats Odell kommer ihåg, är regionalpolitiken inte bara någonting som arbetsmarknadsministern skall syssla med. Den skall genomsyra hela politiken, även den som man för på kommunikationsområdet och som Mats Odell ytterst är ansvarig för.

Gör inte detta till bara en teknikfråga! I det här fallet drar man in på de platser som man bara för några månader sedan påstod fungerade bäst och gav den bästa servicen inom företaget. Det är inte en teknisk fråga. Det är i högsta grad en politisk fråga. Vi skall ute i landet och på de samhällsägda företagen få stöd för, och respons på, de beslut som vi fattar här. Det måste Mats Odell känna ett ansvar för. Jag måste återigen fråga: Tänker Mats Odell över huvud taget inte bry sig om den process som nu sker? Tänker han inte på något sätt utöva sitt ägaransvar på detta område? Jag tror att det är viktigt. Skall man på företaget vara fri att göra hur man vill även om det drabbar de mest utsatta regionerna i vårt land?

Anf. 31 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Fru talman! För att komma till rätta med den övertalighet som finns och som kan förutses inom Telerespons har man sysslat med en planering. Det är den som föranleder denna interpellationsdebatt.

Planerna baseras på investeringskalkyler för införandet av talteknologi, som jag sade, och på bedömningen av marknaden för tjänster, framför allt i fråga om nummerupplysningen. Till detta skall man också lägga ett planerat införande av helautomatisk nummerupplysning under slutet av planeringsperioden.

Man har studerat två olika kriterier. Det första kriteriet är den ideala storleken på en produktionsenhet som sysslar med dessa saker. Det andra kriteriet är en ideal produktionsort. När jag läser i det dokument som jag har fått ifrån Telia inför denna interpellationsdebatt konstaterar jag att det, när det gäller dessa kriterier, är orter långt ifrån de orter uppe i Norrlands inland som nämns i denna interpellationsdebatt som kommer att drabbas. I etapp 1 är det Visby, Jönköping och Skellefteå. I etapp 2 gäller det övertalighet till följd av införandet av talteknologi, någon gång under 1995/96. Det är dyrorterna Stockholm, Göteborg och Malmö som kommer att drabbas av det.

Orten Gällivare omnämns i detta material på följande sätt: "Beträffande Gällivare finns ett regionalpolitiskt åtagande där Televerket 1988 binder sig för viss fastställd verksamhetsvolym i kommunen. Detta utesluter Gällivare från listan med nedläggningskandidater."

Fru talman! Jag konstaterar alltså att det finns en systematisk och logisk

ansats i detta arbete med att anpassa Telerespons AB:s verksamhet till den nya tekniken.

Det finns ett regionalpolitiskt ansvar som systematiskt tas upp i materialet. Jag tycker att Telia AB hittills i de förhandlingar som pågår har visat ett regionalpolitiskt ansvar. I det omfattande rationaliseringsarbetet i både det gamla Televerket och Telia AB har man visat ett regionalpolitiskt ansvar, och där det är möjligt har man försökt att få fram ersättningsverksamheter.

Anf. 32 LEO PERSSON (s):

Fru talman! Kommunikationsministern räknar upp en hel del orter. Jag misstänker att även Falun finns med i hans papper. Man är där i princip i färd med att genomföra det vi diskuterar.

Om inte kommunikationsministern redan vet det kan jag tala om att när det gäller Dalarna har alla regionkontor hamnat utanför länet. Det gäller post, tele, vägar osv. Nu fortsätter avvecklingen av de statliga företagens engagemang i området. Så när som vid ett företag är det kvinnor som blir arbetslösa på grund av denna åtgärd. Det är väldigt allvarligt när så många administrativa arbeten försvinner från vårt län.

Kommunikationsministern nämnde konkurrens i sitt svar. Landstingets upphandling kräver i dag anbud från fyra olika Teliabolag, dvs. statens egna företag där det finns företag i företaget. Man är rätt irriterade inom landstinget. Man tycker där att man tidigare har haft en rätt enkel upphandlingsmetod för dessa tekniker.

Men i och med att företaget lämnar området och kommer längre och längre bort från den region som företaget har att ge service till uppstår dessa negativa effekter. Jag tycker att det är anmärkningsvärt. Jag tycker ändå att kommunikationsministern måste se till att närheten ibland utövas personellt, inte bara tekniskt, mot den marknad som skall få service. Därför skall företaget se till att det finns representerat på olika sätt ute i landet.

Jag tycker att kommunikationsministern även måste ta till sig av det regionalpolitiska ansvaret för sysselsättningen. Det gäller inte bara att det finns tillgång till olika slag av kommunikation, det gäller även utplacerandet av aktiva verksamheter i form av bolag osv. i landet. Ansvaret skall speglas på en arbetsmarknad där staten finns representerad i form av teknikföretag och goda kunskaper. På det sättet kan en bra arbetsmarknad utvecklas i hela landet.

Anf. 33 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Fru talman! Nu räknade statsrådet upp de orter där Telia skall vara kvar. Han sade att Telia tar sitt regionalpolitiska ansvar. Av den information jag har fått framgår det att det inte bara läggs ned ett antal arbetstillfällen – framför allt i Luleå där 68 kvinnor berörs – utan att det överförs även ett antal arbeten. Det finns ju ett antal orter där sysselsättningsnivån ökar.

Skall Mats Odells förtydligande med de orter han har räknat upp tolkas som att företaget i Luleå, där 68 kvinnor berörs, inte kommer att drabbas av en nedläggning om två år? Innebär det att Telias regionalpolitiska ansvar också berör Norrbotten, där landets sämsta arbetsmarknad och svagaste sys-

selsättningsnivå finns – framför allt för kvinnor? Det hela handlar egentligen om detta.

Norrbottnen är ett särskilt utsatt län. Jag behöver inte ha någon lång utläggning om detta. Mats Odell känner till detta, inte minst på grund av den avreglering som har skett inom sektorn. Går det att tolka det hela så att det regionalpolitiska ansvaret som Mats Odell tänker utöva innebär att kvinnorna vid Telerespons anläggning i Luleå får behålla sina jobb framöver?

Anf. 34 Kommunikationsminister MATS ODELL (kds):

Fru talman! Självfallet kan jag inte tala om hur många kvinnor eller män som skall få behålla eller mista sina arbeten på olika orter. Det sker en successiv teknikförnyelse framöver med bl.a. mer eller mindre automatiserad nummerupplysning. Jag vill exemplifiera detta med att Televerket år 1988 ingick ett avtal med Gällivare kommun som innebar att kommunen uteslöts ur listan på nedläggningskandidater.

Fru talman! Jag tycker att det är ganska uppenbart att den nya tekniken egentligen innebär mer möjligheter än hot för Norrland. Vi ser i dag en ström av företag som utlokaliseras till olika orter i Norrlands inland. Det är tack vare att tekniken byggs ut, och det är tack vare att Telia AB har de lägsta teletaxorna i Europa. Det är det som gör att Sverige kommer att också kunna attrahera utländska företag som vill förlägga tjänsteproduktion till Sverige. Jag tror att Norrland kommer att kunna dra nytta av att det kommer att bli en rationell och ekonomiskt riktig produktionsapparat för Telia AB framöver.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Svar på interpellation 1993/94:106 om beskattningen av hushållstjänster

Anf. 35 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Fru talman! Rose-Marie Frebran har frågat mig om jag anser att det finns några problem som hindrar införandet av en s.k. u-skattsedel och om jag är beredd att verka för att skyndsamt genomföra det av kds presenterade förslaget om en sådan skattsedel.

Förslaget innebär enligt Rose-Marie Frebran att ungdomar under 25 år som varit arbetslösa en tid får rätt att sälja en begränsad kategori av tjänster till privatkunder utan mervärdesskatt och med kraftigt reducerade arbetsgivaravgifter.

Rose-Marie Frebran har så sent som den 15 februari i år fått ett svar av mig på en fråga med likartat innehåll.

Jag håller med Rose-Marie Frebran om att det, bl.a. mot bakgrund av den höga ungdomsarbetslösheten, är angeläget att pröva olika vägar för att få fram riktiga arbeten. Regeringen har också tillsatt en särskild utredare, professor Lars Vinell, i vars uppdrag det har ingått att analysera förutsättningarna för privat tjänsteproduktion.

Den höga marginaleffekten på en extra arbetsinsats och dess negativa ef-

Prot. 1993/94:89
15 april 1994

*Svar på
interpellationer*

fekter på villkoren för privat tjänsteproduktion utgör en del av bakgrunden till det arbete som har redovisats av utredaren. Enligt direktiven har utredaren bl.a. haft att analysera önskvärdheten av en differentiering av de olika skatteslag som bestämmer skattekillen, inkomstskatten, socialavgifterna och mervärdesskatten. Efter en sammanvägning av de ekonomiska och administrativa skäl som talar för och emot åtgärder på respektive skatteområde har utredaren getts möjlighet att lämna förslag på åtgärder. En analys av de frågor Rose-Marie Frebran tar upp har, som jag också framhöll i mitt förra svar, rymts inom utredningsuppdraget. Betänkandet har nyligen presenterats och bör bli föremål för sedvanlig remissbehandling innan ställning tas till utredningsförslagen.

Vad gäller förslaget om en s.k. U-skattsedel kan jag se både för- och nackdelar med en sådan ordning. Fördelarna är bl.a. att ungdomarna får bättre möjligheter att på eget initiativ förändra sin situation och att det kan bidra till att minska arbetslösheten för en särskilt utsatt grupp. Till nackdelarna kan nämnas svårigheterna att med säkerhet bedöma de statsfinansiella effekterna. Införandet av en U-skattsedel kräver dessutom ställningstaganden till en rad principiella och praktiska problem rörande exempelvis taxering och skatteberäkning. Frågan måste emellertid bedömas i ett bredare perspektiv där bl.a. utredarens arbetsresultat vägs in. Jag är således inte beredd att nu ta ställning till förslaget om att införa en u-skattsedel.

Anf. 36 ROSE-MARIE FREBRAN (kds):

Fru talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret på min interpellation.

En av de viktigaste pusselbitarna när en ung människa bygger upp sin identitet är tillgången till ett arbete. I dag upplever många ungdomar att de inte räknas. Deras kunskaper tas inte i anspråk. De är inte efterfrågade och inte behövda. Det kan få förödande konsekvenser.

Genom olika undersökningar vet vi att ungdomar snabbt kan fara illa av att vara arbetslösa.

Regeringen har vidtagit en rad åtgärder för att komma till rätta med obalanserna i samhällsekonomin och för att förbättra förutsättningarna för ett livskraftigt näringsliv med många små och medelstora företag. Det kommer naturligtvis på sikt att leda till många nya arbetstillfällen.

Regeringen har också satsat massivt på arbetsmarknadspolitiska åtgärder för att så långt det är möjligt förebygga långtidsarbetslöshet och hög arbetslöshet bland ungdomar.

Allt det här är bra. Men vi kan konstatera att det inte räcker. Därför behövs det en konstruktiv diskussion kring nya grepp för att bemästra arbetslösheten, främst ungdoms- och långtidsarbetslösheten.

De nya jobben måste komma i den privata sektorn, och då i stor utsträckning i olika former av tjänsteföretag. Det krävs i dag, det är jag övertygad om, en politik som främjar kompetens och kunskapsintensiva företag och som samtidigt minskar beskattningen av arbete och öppnar arbetsmarknaden för nya typer av arbeten.

I avvaktan på utrymme för generella sänkningar av arbetsgivaravgifter eller tjänstemoms bör strategiska skattesänkningar göras på särskilt priskänsliga tjänster.

Regeringens utredare Lars Vinell och likaså Anne-Marie Pålsson i Lund har presenterat olika förslag som, om de genomfördes, skulle stimulera tjänsteköp. Men som jag ser saken finns det problem med de här förslagen. Bl.a. kan det finnas ett långsiktigt problem i att för mycket eller fel arbetskraft lockas till den här sektorn.

En del sådana problem och ytterligare några fördelar tillkommer med det förslag till U-skattsedel som kds presenterade förra sommaren. Förslaget om U-skattsedel innebär att ungdomar under 25 år som har varit arbetslösa under en tid får rätt att sälja en begränsad kategori tjänster till privatkunder, utan moms och med kraftigt reducerade arbetsgivaravgifter. Genom den övre åldersgränsen kommer ingen arbetskraft att permanentas i de här jobben. Initiativet läggs också hos ungdomarna själva. De blir egna företagare. Vi tror faktiskt att detta för de här ungdomarna skulle bli något av en entreprenörsskola.

Statsrådet Bo Lundgren hänvisar till Vinellförslaget, till det betänkande som har avlämnats och till att man inte förrän remissomgången är över kan diskutera det här förslaget. Som statsrådet påpekade när vi hade en frågebatt i februari ryms det inom utredningsuppdraget att analysera särskilda åtgärder riktade mot ungdomar – något som ligger oss kristdemokrater varmt om hjärtat.

Men man kan väl nu konstatera, statsrådet Lundgren – rätta mig om jag har fel – att Lars Vinell inte har kommit med några förslag till åtgärder speciellt riktade mot ungdomar. I det läget har jag faktiskt litet svårt att se fördelarna här. Jag beklagar att statsrådet inte är beredd att diskutera förslaget om en U-skattsedel förrän remissrundan är över när det gäller Lars Vinells betänkande. Men såvitt jag förstår är det mera generella uppgifter som denne har lagt fram.

Jag tycker att vi nu *skyndsamt* måste diskutera U-skattsedeln – som inte är något stort och generellt och som inte kostar statskassan en massa pengar. Det handlar då om tjänster som inte finns, som utförs i egen regi eller som utförs svart i dag och som förs in i en vit sektor, där ungdomar som i dag är arbetslösa och därför kostar statskassan en massa pengar i stället får bidra och ge statskassan inkomster. Jag skulle vilja se ett beslut under våren. Det är viktigt för ungdomarna.

Säger man nej till förslaget, säger man nej till många nya bra jobb för ungdomar i det utsatta läge som de nu befinner sig i. Jag hoppas alltså att statsrådet Lundgren är beredd att ganska snabbt ta ställning till det här förslaget. Jag skulle önska att vi därför kunde koncentrera oss på det, oavsett vad vi så småningom kan göra generellt utifrån vad t.ex. Lars Vinell har föreslagit.

Jag skulle vilja ha en kommentar av statsrådet Lundgren om detta med att utredaren inte har kommit med förslag som speciellt riktar sig till ungdomar.

Anf. 37 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Man kan anlägga flera aspekter på den här frågeställningen. Jag skall anlägga två sådana.

Den första aspekten gäller vilket samhälle vi ser framför oss och vilket samhälle vi genom olika politiska beslut vill söka utveckla. Är det ett samhälle där varje vuxen är en fri och oberoende individ som kan leva på sin

lön, där kvinnor och män gemensamt tar ansvar för försörjningen och också för omsorgen om och omvårdnaden av sina barn – ett samhälle där anställda, personal, får kompetensutveckling i sina jobb? Eller är det ett samhälle där vi i allt större utsträckning låter familjen själv svara för vården och omsorgen och som på sikt leder till att vi får ett mera ojämnt samhälle där kvinnor och män inte delar försörjningsbördan – ett samhälle där vi så att säga privatiserar skattepengarna?

I den debatt som förs i Sverige i dag finns det uppenbara tendenser till den senare utvecklingen. Det här förslaget är ett led när det gäller en sådan tendens, vårdnadsbidraget ett annat. Vi tar ju pengar från den gemensamma sektorn och för in dem i privata familjer. Man kan säga att vi på så vis går mot Europavägen – detta är ju en utveckling som har funnits och som fortfarande finns ute i Europa.

Det handlar alltså om det ideologiska valet. Vi socialdemokrater väljer det första alternativet – att varje vuxen, kvinnor och män, skall vara fri och oberoende.

Den andra aspekten som man kan anlägga på detta handlar om ekonomi och sysselsättning. Det förslag som Lars Vinell har utrett är bara en del av en större frågeställning. Det gäller då förutsättningarna för en bra tillväxt, för inriktningen av sysselsättningspolitiken och för utvecklingen av inkomst- och förmögenhetsförhållandena.

I grunden finns sambandet mellan de här olika sakerna – mellan tillväxt, sysselsättning och produktivitet. Enligt vårt sätt att se saken förutsätter en framtida tillväxt inte bara full sysselsättning i traditionell mening utan också en fortsatt förbättring av den genomsnittliga arbetsproduktiviteten. Om vi vill föra en tillväxtorienterad politik måste vi också diskutera hur produktiviteten kan öka. Det räcker alltså inte med att det blir nya jobb. Det måste också vara jobb som minst förmår bära de normala arbetskraftskostnaderna.

Lars Vinells förslag syftar såvitt jag förstår till att klara sysselsättningen genom att få fram jobb som annars inte skulle komma till stånd. Man måste då utgå från att det beror på att arbetsproduktiviteten är för låg för att kunna motivera normala löner och en normal skatteuppbörd. För detta talar också att det är fråga om sådana tjänster, alltså hushållstjänster, som det är svårt att mekanisera och rationalisera. Enligt vår mening kommer därför ett sådant här förslag att innebära att den genomsnittliga produktiviteten sjunker.

Om Lars Vinells förslag genomförs under en period som denna, alltså med hög arbetslöshet, kan självfallet ökad sysselsättning bidra till tillväxt. Under följande högkonjunktur, som förhoppningsvis kommer, skulle tillväxten däremot hållas tillbaka. I en senare lågkonjunktur skulle den i stort sett sakna betydelse för sysselsättningen.

Jag undrar alltså vad statsrådet anser om den här tanken. Är det hela tänkt som en tillfällig lösning i en lågkonjunktur för att – som vi hörde här tidigare – få ungdomar och andra i jobb, eller är det tänkt som en permanent lösning för att på sikt skapa s.k. nya jobb?

Anf. 38 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag skall återkomma till den intressanta dialog som jag tror att Rose-Marie Frebran och jag kan ha. Men jag vill först säga att jag blir

skrämmd av att en företrädare för Socialdemokraterna visar sådan total brist på insikt om vad som har hänt i Sverige och om vad som måste göras för att alla som vill ha jobb också skall kunna få jobb.

Det är självklart så att den människa, ung eller gammal, som förlorar sitt arbete också förlorar något av självrespekten. Man förlorar litet grand av sin frihet och sitt oberoende, ganska mycket till och med. Hundratusentals människor är i dag arbetslösa därför att vi under 70- och 80-talen drev en politik med socialistiska/socialdemokratiska förtecken. Höga skatter gjorde att vi inte kunde ha konkurrenskraftig produktion, att vi drev bort möjligheten att expandera tjänstesektorn, vilket har skett i många länder.

Jag kan förklara för Margareta Winberg att tjänstesektorn innehåller mycket mer än hushållstjänster. Det är reparationer av bilar, det är målning av hus, det är datatjänster, det är finansiella tjänster. En mängd olika områden finns där.

Förutom detta, den inflationsdrivande politik som också urholkade konkurrenskraften och den finanskris som ni orsakade genom att släppa fram spekulationen under 80-talets andra hälft har ni alltså inte lärt något. Margareta Winberg säger att hon är rädd för att vi skall privatisera skattepengarna. Tänk om det skulle finnas någon socialdemokrat någon gång som lärde sig att det inte är Margareta Winbergs pengar, det socialdemokratiska partiets pengar eller riksdagens pengar. Det är enskilda medborgares surt förvärvade pengar vi talar om. Det är ingenting som vi har att bestämma över på våra egna villkor. Vi representerar människorna. Att privatisera skattepengarna – om det nu skulle vara möjligt – skulle vara en av de största tjänster vi skulle kunna göra svenska folket, de människor som måste arbeta ihop de skattepengar som vi fördelar till olika ändamål. På 80-talet, när Margareta Winberg hade en chans att påverka, skedde det på ett sätt som drev människor ut i arbetslöshet, ofrihet och beroende, bl.a. på grund av de höga skatterna. Det kan jag aldrig acceptera.

Till den seriösa debatten med Rose-Marie Frebran. Att skapa förutsättningar för nya riktiga jobb är som vi bägge vet regeringens främsta uppgift. Det gäller att göra det på olika sätt. Vi skall naturligtvis sträva efter långsiktiga, varaktiga åtgärder. Det innebär att vi exempelvis måste ta bort de snedvridningar som har hindrat tillräcklig kapitalbildning inom de industrisektorer och företag som i större utsträckning är kapitalberoende. Vi måste få fram det egna kapitalet. Då kan vi inte, som Socialdemokraterna och Margareta Winberg säkert vill, straffbeskatta det. Det är vi överens om. Vi har insett framtidens krav i det avseendet.

Vi inser också bägge att skattekillen är ett stort problem. Må vara att det, när den har etablerats på den höga nivå som har skett genom socialdemokratiska insatser, kan finnas problem med att få ned nivån i en tillräcklig omfattning för att snabbt kunna få positiva effekter på hela den viktiga tjänstesektorn. Då är det naturligtvis möjligt att vidta tillfälliga åtgärder. Det sker inom arbetsmarknadspolitikens ram, men också genom en del stimulansåtgärder, som t.ex. det generella anställningsstöd som också har implementerats från regeringens sida. Jag vill inte utesluta att man kan diskutera även andra sådana här åtgärder, men det blir då en mix av tillfällig arbetsmarknadspolitik.

I grunden ligger i Lars Vinells uppdrag att långsiktigt skapa bra förutsättningar för en privat tjänsteproduktion i olika sektorer. Där skall naturligtvis också, förutom datatjänster och finansiella tjänster, kunna rymmas hushållstjänster av olika slag.

Egentligen tycker jag att det är ganska upprörande att höra Margareta Winberg tala om för dålig arbetsproduktivitet, att racka ned på de människor, både män och kvinnor, som arbetar med tunga och besvärliga uppgifter inom sjukvården. Jag förstod inte att Margareta Winberg tänker förbjuda städarbete på sjukhussidan eller för den delen här i riksdagen. Margareta Winbergs rum på riksdagen städas väl också av människor. Jag kan inte se att det skulle vara fel att städa hemma hos Margareta Winberg, om hon betalade bra för det och förmådde uppskatta människan som utförde arbetet, vilket jag skulle göra. Även den typen av tjänster finns med. De utförs ju redan. Det är egentligen ett förakt för de människor som utför de här tjänsterna. Jag uppskattar dem som människor av lika värde som utför ett produktivt och viktigt arbete som måste utföras. Vi skall alltså skapa en bra ram för att kunna få fram nya riktiga jobb.

Egentligen är förslaget om U-skattsedel inget förslag om en U-skattsedel, och det kanske är bättre för den diskussion vi skall föra de kommande månaderna om vad vi skall kunna göra. Det är ett förslag som handlar om att sänka momsen och arbetsgivaravgifterna i förtid. Man kan välja att göra det på vissa tjänster eller för vissa kategorier. Varje gång man snävar in och gör något tillfälligt eller gör något i avvaktan på att en större åtgärd skall komma till stånd innebär det avgränsningsproblem och en mängd praktiska problem.

I Vinells utredning har det generella diskuterats. Han har visat att vi behöver sänka de här skatterna för att få ned skattekilarna. Frågan han inte gått in på är: Skall vi nu tillfälligt göra något speciellt för ungdomar? Jag vill inte utesluta att vi skall göra det. Men det behövs egentligen ingen U-skattsedel för det. Jag tycker att det är en diskussion som Rose-Marie Frebran och jag skall föra tillsammans med andra under hela den remissomgång som kommer att pågå när vi får ett bra underlag. Sedan kan vi fatta vettiga beslut långsiktigt och tillfälligt.

Anf. 39 ROSE-MARIE FREBRAN (kds):

Herr talman! Jo, statsrådet Lundgren och jag är överens om mycket, men vi är inte helt överens om allt. Jag tror mycket på U-skattsedeln. Jag tror att vi behöver göra något mer, utöver de åtgärder som i dag riktas till ungdomar, och att vi behöver göra det snabbt. Det är ett mycket bra förslag som presenterats, och många ungdomar är beredda att gå in i detta. Det finns en SKOP-undersökning från oktober 1993 bland 1 000 ungdomar som visar att många tror på den här möjligheten. Det skulle vara en nyttig erfarenhet inför att starta eget "på riktigt", och man skulle vara beredd att gå in. Opinionsundersökningen ger mycket positiva siffror, så jag tror på detta.

Vi måste ändå känna oss mycket oroade av ungdomsarbetslösheten, med tre gånger så många ungdomar arbetslösa som andra kategorier inom arbetskraften. Jag kan inte se annat. Detta är oerhört. Det är inte som i den kritik som kommer från oppositionshåll, från den socialdemokratiska sidan, där man ibland talar om A- och B-lag i de här sammanhangen. Det är inte fråga

om det. I dag håller vi på att få A- och C-lag, ungdomar som aldrig kommer in på arbetsmarknaden, i varje fall inte under lång tid. Vad innebär detta? Det kan verkligen inte vara något man vill ha, utan här gäller det att skapa riktiga och meningsfulla jobb, även om det blir inom ett s.k. arbetsmarknadspolitiskt åtgärdsprogram.

Jag skulle kunna debattera detta med arbetsmarknadsministern, naturligtvis. Men det är så omfattande skattefrågor förknippade med detta att det är rimligt att debattera frågan med skatteministern. Om vi, i det svåra läge som vi har, vill bestämma oss för att göra något speciellt inriktat på ungdomar, vilket dessutom skulle ge dem initiativ, ge utbildning och vara entreprenörskola, kan jag inte se att vi skall behöva invänta hela diskussionen om vad vi generellt skall göra på det här området. Jag kan inte ta till mig det. Jag delar inte den uppfattningen.

När det gäller socialdemokraternas kritik av vårt förslag vill jag säga: Det är fel, fel, fel. Det är verkligen inte att ta skattepengar och stoppa in i privata hushåll. Det är inte fråga om att ta pengar från någonting annat för att föra över här. Det är fråga om att tillföra statskassan. Det blir plus.

Anf. 40 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Jag tycker att det är fantastiskt att höra en moderat stå upp här och tala om det eländiga 80-talet och att allt det som vi nu ser som ett stort problem i Sverige var Socialdemokraternas fel. Det eländiga 80-talet var 1982 då vi fick ta över efter sex år av borgerligt styre, då vi vände ett budgetunderskott till sunda statsfinanser och då vi vände arbetslöshet till att få människor i arbete. 1991, då vi förlorade valet, hade vi en arbetslöshet som var runt 2 %. Vi såg med ganska stor bävan framför oss att den kanske skulle stiga till 3–3,5 %, och vi funderade då på hur vi skulle kunna förebygga detta.

Ingen i det här landet hade kunnat drömma om att vi bara efter två och ett halvt år skulle ha 600 000 människor utan jobb. Kom inte och säg att det är till följd av 80-talets politik! Det är till följd av den ekonomiska politik som ni har drivit. Ni har inte haft full sysselsättning som den övergripande målsättningen utan haft helt andra mål för ögonen.

Jag tycker också att det är fantastiskt att höra en moderat tala om självrespekt och frihet. Det kan man bara få genom ett jobb. Varför driver ni då en sådan politik som gör att människor inte kan få självrespekt och frihet? Varför driver ni en politik där människor drivs ut i arbetslöshet?

Bo Lundgren talar om att det inte bara handlar om tjänstesektorn, utan det handlar också om sådant som att reparera bilar och annat. Javisst, de jobben utförs redan i dag. Är det detta som ni vill stimulera fram genom subventioner av olika slag? Det betyder att det inte blir fler jobb. Det betyder bara att jobben flyttas från en sektor till en annan.

Jag fick inget svar på frågan om det här var att betrakta som en kortsiktig lösning, eller om det är en långsiktig lösning. Man kan möjligen ha förståelse för det som en kortsiktig lösning när vi har många i arbetslöshet. Men som långsiktig metod skulle jag vilja diskutera det jag tog upp i mitt första inlägg, nämligen sambandet mellan produktivitet, tillväxt och sysselsättning. Det hoppas jag att också statsrådet tycker är en seriös debatt.

Jag är rädd för att vi, om vi långsiktigt väljer den här metoden, går mot ett samhälle där det blir ett A- och ett B-lag – jag drar mig inte för att säga det – och där man har gett upp tron på den fulla sysselsättningen med riktiga jobb som inte behöver skattesubventioneras. Det får förödande effekter på statsbudgeten på sikt.

Anf. 41 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Den seriösa delen av debatten om vad vi egentligen konkret skall göra för att lösa de problem som har åstadkommits kommer jag tillbaka till senare.

Det är viktigt att vi får ett bra underlag för diskussionen. Rose-Marie Frebran hänvisade till det underlag som man fått fram genom det utredningsarbete som vi satt i gång i fjol höstas. Det är väl bra att vi har det.

Jag sade att jag inte tycker att man skall fokusera frågan huruvida vi skall ha en särskild U-skattsedel eller F-skattsedel. Det är inte det viktiga, utan det viktiga för oss bägge är att diskutera hur vi skall bära oss åt för att unga människor skall ha en chans att få ett jobb – naturligtvis i första hand långsiktigt. Men i avvaktan skall vi se vad vi kan göra för insatser som hjälper till. Jag utesluter inte alls att man skall göra insatser av det här slaget, men varje gång man diskuterar skatterna och säger att de är så höga att vi måste sänka dem – och kanske vissa skatter före andra – kommer vi till teknikfrågan. Den kommer vi inte ifrån. Det rör naturligtvis mig. Självklart skall jag ta den debatten, men den rör också arbetsmarknads- och finansministern. Vi måste diskutera finansiering. Måhända kommer vi fram till att det är en åtgärd som ger så positiva effekter att den innebär en ganska liten belastning. Det måste då diskuteras.

Jag sade inte alls att vi skall avvakta till dess vi har fått in remissvaren innan man skall kunna diskutera den här typen av åtgärder. Jag tycker att vi skall föra den diskussionen kontinuerligt och se till att gärna plocka fram förslag tidigare. Det här förslaget finns naturligtvis med. Egentligen innebär det att man för anställning av vissa kategorier unga människor och för vissa sysselsättningar skall kunna tänka sig momsfrihet och en lägre arbetsgivaravgift. Det är vad frågan egentligen gäller. Jag har ingenting emot att diskutera det, tvärtom.

Det skulle vara fantastiskt intressant ifall Margareta Winberg ville interpellera mig i den grundläggande frågan. Då skulle vi kunna ha en riktigt intressant debatt. Alla skulle veta vad det skulle röra sig om. Den praktiska debatt som vi för inom regeringspartierna för att komma framåt har man kanske mera sett som en teknisk debatt.

Den principiella debatten är väldigt intressant. Det är inte alls fantastiskt att höra vare sig mig eller andra moderater tala om 80-talets politik och vad den har skapat för problem. Det har vi gjort länge. Vi gjorde det också under 80-talet, då vi påvisade vilka effekter er politik skulle få. Det är alltså inte alls konstigt.

Jag vet att det är väldigt känsligt för Margareta Winberg att erkänna att arbetslösheten i vissa sektorer började öka i Sverige 1988. Byggsektorn, som ju var överhettad, hade en uppgång och en hög sysselsättning en bra bit ytterligare. Den kontinuerliga minskningen av den privata sektorns sysselsätt-

ning i Sverige sedan 70-talets början hade dolts av en kraftig uppgång inom offentlig sektor. Den offentliga sektorns utökning, tillsammans med de skattebetalningar som erfordrats för att klara det, har bidragit till att accentuera de problem som vi står inför. Det har dolts genom att vi i slutet av 80-talet hade en låneledd konsumtion med negativt hushållssparande.

Ser man på vilken siffra som helst, Margareta Winberg, kan man se att arbetslösheten började svälla och industriproduktionen falla 1989 och framåt. Vi visste i valrörelsen att arbetslösheten skulle bli extremt stor. Ni ville inte erkänna det därför att ni ville bli omvalda. Carl Bildt, Bengt Westerberg och andra varnade för det. Vi hade en mycket besvärlig situation framför oss. Inte ens om vi hade inlett med ett antal felaktiga åtgärder, Margareta Winberg, hade vi lyckats åstadkomma ett så kraftigt fall som er långsiktiga politik och de akuta problemen genom spekulationsekonomi och finanskris åstadkom.

Vi har sett till att klara problemen, att få en utveckling som pekar uppåt och där både industriproduktion och annan produktion är på väg uppåt. Då måste vi också diskutera sådana saker som hur den privata tjänstesektorn skall utvecklas.

Jag tror inte att jag behöver lära mig så mycket om det här. Margareta Winberg sade ungefär så här: Den här debatten skall inte handla bara om tjänstesektorn utan också om att reparera bilar. Det är just vad jag sade. Tjänstesektorn är stor, den innehåller nämligen reparation av bilar. Det är en tjänst. Det är också en tjänst att måla ett hus eller att göra en datatjänst, en finansiell tjänst. Tjänstesektorn är väldigt stor. Det är därför vi inte för någon pigdebatt utan en debatt om hur tusentals och åter tusentals människor i framtiden skall få jobb. Den privata tjänstesektorn har trängts ut av de höga skatterna. Det måste vi göra någonting åt. Ni är inte beredda att delta i den debatten. De enda som gör det är de som har lämnat det förra regeringsarbetet och blivit fritänkare, som Klas Eklund, chefsekonom på Posten, tidigare planeringschef på Finansdepartementet. Han skriver i Postens senaste finansbrev att förutom den kapitalintensiva tillväxten – slopad dubbelbeskattning är ett led i att skapa förutsättningar för den – krävs också att vi tittar på den arbetsintensiva tillväxten. Då måste vi skapa bättre förutsättningar för den.

Vi skall naturligtvis sträva efter att så många som möjligt får så kvalificerade arbeten som möjligt. Jag, Per Westerberg och många andra har sagt att vi inte accepterar den politik som ni förespråkar och som leder till att vi slår ut fler och fler kvalificerade jobb så att det egentligen bara återstår en låglönesituation i Sverige. Det är inte så som vi löser problemen. Vi skall utveckla kompetensen. Vi skall satsa på högre utbildning och forskning.

Två frågor till Margareta Winberg: Varför inte interpellera mig om detta så att vi får en riktig genomgripande debatt? Vi kan ta en debatt utanför kammaren också. Jag tycker det vore intressant och viktigt. Vi är överens om att människor skall ha så stor kompetens som möjligt för sina jobb. Är det något fel på de människor som städar?

Anf. 42 ROSE-MARIE FREBRAN (kds):

Herr talman! Det är bra att jag fick ett klarläggande i statsrådets inlägg nu. Jag hade uppenbarligen missuppfattat viljan till att diskutera förslaget i

det här läget. Vi kanske kan få göra det inom den närmaste tiden utan att invänta förslag till vad vi långsiktigt och generellt skall göra – det är naturligtvis också oerhört viktigt. Tänker vi långsiktigt, så är det självklart det viktigaste. Men jag upplever läget akut just nu när det gäller ungdomsarbetslösheten, som vi vet ökar under sommarmånaderna. Det behöver vi diskutera, och jag tycker att det är bra att vi får möjlighet att överlägga om det.

Bo Lundgren har gett Margareta Winberg ett alldeles ypperligt förslag att interpellera honom om de saker som hon vill diskutera med skatteministern, eftersom Margareta Winberg uppenbarligen inte vill diskutera det som interpellationen gällde, nämligen hinder för att införa U-skattsedel. Jag konstaterar att det har kommit mycket negativ kritik från socialdemokratin av det här förslaget. När det framställdes under sommaren 1993 tillhörde Ingela Thalén enligt ett omfattande TT-meddelande dem som inte rakt upp och ner avfärdade förslaget. Hon sade att hon närmare skulle titta på det.

Jag konstaterar också att det finns människor på s-håll som menar att man måste se seriöst på den privata tjänstesektorn. I en s-tidning skrev man i januari i år: Jag är inte man att avgöra vad som är en godtagbar lösning, men jag tror att socialdemokraterna måste ta frågan om jobben i privat tjänstesektor på allvar. Detta som ytterligare en idé för att minska den förödande arbetslösheten.

Men det finns ett förakt för den här typen av jobb. Det finns en inställning att alla jobb inte är värdefulla, inte lika fina och inte behövs på samma sätt och att det är olika status. Tycker man att arbete är viktigt för identiteten är det naturligtvis förödande med den typen av inställning.

Anf. 43 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Nej, Bo Lundgren, det är inget fel på dem som städar. Det är inget fel på dem som jobbar inom hemtjänst eller som städar skolorna och våra sjukhus. Tvärtom gör de ett fantastiskt arbete.

Vi har alltså inte någon moralisk invändning mot att städa eller att städa i någon annans hem. Vad vi vänder oss mot moraliskt är att den lågavlönade ensamstående mamman skall vara med och betala till sådana som mig som tjänar bra och som kanske jobbar så mycket att det skulle vara skönt med en subventionerad piga. Men vi tycker att det är orättvist. Vi tycker att det är en fördelningspolitik som inte är bra. Man måste ju ta pengarna någonstans. Man måste urholka statsfinanserna. Det betyder att man inte har pengar till det som vi tycker är viktigt, nämligen att den ensamstående lågavlönade mamman får en bra och trygg barnomsorg. Det är den moraliska aspekten på det hela.

Man måste också lägga en ekonomisk aspekt på det. Bo Lundgren vill uppenbarligen inte diskutera sambandet mellan produktivitet, tillväxt och sysselsättning. Vad har ett sådant här förslag för effekt för statens finanser? Vad innebär det för sysselsättningen på lång sikt? Vad händer med tillväxten på lång sikt? Det vill inte statsrådet diskutera. Det tycker jag är synd, därför att det är en väldigt viktig utgångspunkt för oss när vi talar om hur vi vill bringa ordning i landets finanser genom att skapa sysselsättning.

Avslutningsvis vill jag återge vad TCO säger om Vinells förslag: Förslaget innebär en fördelningspolitisk förändring där det stora flertalet får sämre

vård, barnomsorg eller skola, medan de som har betalningsförmåga kan göra pigavdrag och få det lättare hemma. I stället för jobb i offentliga sektorn med kompetensutveckling och arbetsgemenskap kommer det att skapas enklare jobb i hemmen. TCO anser att om det finns behov av dessa tjänster skall de betalas på marknadens villkor och inte skattesubventioneras. En annan effekt blir att de hushåll som skall betala för dessa hushållstjänster kommer att dra ner på annan konsumtion. Det blir en omfördelning från jobb inom handel, restauranger, industrier m.m. till den som klipper häcken, gräsmattan och stryker tvätten i hushållet.

Anf. 44 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag tycker, Margareta Winberg, att vi skall ta en debatt, egentligen utanför kammaren utan tidsbegränsning. Det skulle jag verkligen vilja ha. Ta det som en utmaning. Vi kan diskutera tid och plats vid tillfälle. Jag tror att det skulle vara intressant.

Margareta Winberg säger att det inte är något fel på dem som städar. Jag städar också ibland. Jag tycker att det är stökigt, ett tufft jobb, liksom gruvarbete kan vara. Det finns mycket man kan säga om det arbetet, men det är ett arbete som måste göras och görs på ett bra sätt av människor som jag har den största respekt för.

Senare talar Margareta Winberg om subventionerade pigor. Subventionerade pigor! Det är väl inget fel på dem som städar. Vad vi diskuterade var om skatten skall vara så hög att man inte kan få privata städjobb eller om skatten skall vara lägre. Det kan man föra en seriös diskussion om. Skall det kosta pengar eller skall det inte kosta pengar? Hur mycket pengar skall det kosta? Är kostnaden rimlig – inte bara för städarbete utan också för en del andra tjänster, t.ex. bilreparationer och målning av hus? Är det rimligt att skattekilarna är så höga att dessa jobb inte blir utförda? När det generellt gäller den vidgade tjänstesektorn, som jag talar om, finns alternativet att utföra arbetet själv, göra det svart eller att inte göra det alls. Problemet är alltså att man är känslig för skattekilor. Detta är en seriös diskussion att föra, och vi bör kunna föra en sådan. Men tala inte om pigor! Det är att visa förakt för dessa människor. Jag inser att det visserligen är politiskt taktiskt betingat, men det är faktiskt att visa förakt för människor.

Det är klart att vi skall föra en diskussion om hur vi skall skapa nya riktiga jobb, och då är tjänstesektorn en väldigt viktig och vital del. Det gläder mig att socialdemokraterna numera inser att man inte kan skapa de nya jobben i den offentliga sektorn, utan man måste göra det i den privata sektorn. Men då får man glömma detta med Uddevallapaketen och Malmöpaketen. Dessa fabriker, som kostade hundratals miljoner, står nu tomma. Man kan inte reglera fram jobb inom industrin och småföretagsamheten. Man kan inte heller – som ni vill göra – bromsa utvecklingen när det gäller jobb inom tjänstesektorn. Det är egentligen förvånande att socialdemokratin nu för en politik som förvägrar människor chansen att få jobb.

Jag tycker att den här debatten har varit ganska intressant, Rose-Marie Frebran. Vi har klarat ut en sak, nämligen att man också kan ta kortsiktiga hänsyn i den mer långsiktiga debatten. Vi skall fortsätta debatten också utanför kammaren. För egen del sitter jag och funderar över sådana här frå-

gor, oavsett var det hela landar på och vilken diskussion som vi för i regeringen.

Det har också varit intressant att ha fått uppleva Margareta Winbergs fullkomligt negativa inställning till att ge människor jobb.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1993/94:119 om bostadsrätter

Anf. 45 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Göran Magnusson har med hänvisning till ekonomiska problem för bostadsrättsföreningar och deras medlemmar ställt följande frågor till mig:

”Har regeringens studier av bostadsmarknaden nu ökat insikten om problemen så att man är beredd att vidta konkreta åtgärder för att lindra den ekonomiska oron och problemen hos många bostadsrättshavare? Är regeringen beredd att skjuta på den extra minskningen av räntebidragen på 3,4 miljarder, och därmed låta även de som bor i hus med räntesubventioner få del av det sjunkande ränteläget? Är det så att kreditfrågorna har en tillfredsställande lösning?”

Göran Magnusson hävdar att regeringens bostadspolitik ställer dem som valt bostadsrätten som boendeform och därtill betalat insats för att få en sådan bostad i en oerhört svår belägenhet, där hela ekonomin hotas. Den politik som skapat problem för dem som valt bostadsrätten är den politik som tillät högre och högre produktionskostnader, och detta utan att bostadsrättssköparna upplystes om vilken slutlig kostnad de tagit på sig när de tecknade sig för bostadsrätten eller vad höga produktionskostnader innebär i ökade boendekostnader i kronor räknat när den garanterade räntan i räntebidragssystemet trappas upp. De upplystes många gånger inte heller om vilken effekt en övergång från hög till låg inflation skulle få för deras kalkyler. Vi ser åtskilliga exempel på detta i dag, inte minst när det gäller bostadsrättsföreningar anslutna till HSB och Riksbyggen. Jag beklagar att vi har den situationen.

Detta gjordes det inget åt, trots att utvecklingen var förutsebar. Nu när problemet är ett faktum anser Göran Magnusson att lösningen – i varje fall till viss del – ligger i att skjuta på den extra minskningen av räntebidragen som har beslutats för åren 1994–1996.

Det skulle inte vara någon bestående lösning på de problem som skapades på 1980-talet inom bostadsområdet. För att lösa de problemen måste det bedrivas en ekonomisk politik som skapar varaktigt låga räntor och låg inflation. En långsammare minskning av räntebidragen nu hjälper inte, eftersom resultatet blir att de totala räntekostnaderna och därmed boendekostnaderna på sikt blir ännu högre. Budgetsaneringsprocessen som regeringen genomför, vari även ingår besparingar på statens räntebidragkostnader, är en nödvändig förutsättning för att vi inte skall riskera att på sikt få ännu högre kostnader för vårt boende.

Det är mot denna bakgrund och inom ramen för en ekonomisk politik som

skapar låga räntor som regeringen i höstas lade fram förslag till ett antal åtgärder, som rätt använda skall ge även dem som bor i "räntebidragshus" möjlighet att få del av det sjunkande ränteläget. De ändringar som genomförts den 1 januari i år innebär att fastighetsägare, inte minst bostadsrättsföreningar, och kreditgivare tillsammans får större möjligheter och intresse att gemensamt lösa de ekonomiska problem som hänger samman med den numera alltför höga belåningen av relativt nybyggda bostadshus. Enligt vad jag har erfarit pågår också ett intensivt arbete bland kreditgivarna för att på bästa sätt tillvarata de möjligheter till lösningar som dessa ändringar har öppnat. Vi följer fortlöpande utvecklingen.

Låt mig avslutningsvis slå fast att budgetsaneringen är nödvändig, om vi skall få låga räntor och låg inflation även framöver. Alla uttalanden eller önskemål från politiker som tyder på ett försvagat intresse av att komma till rätta med budgetunderskottet riskerar att på sikt äventyra ytterligare räntesänkningar som vi så väl behöver, inte minst med tanke på boendekostnaderna. Det kan även leda till ett höjt ränteläge på det sätt som vi ser just nu. Om inte budgetsaneringen fullföljs är risken således stor att problemen för bostadsrättsföreningar och generellt för de boende förvärras ytterligare.

Anf. 46 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Jag vill först tacka statsrådet för svaret. Men jag måste också konstatera att det finns många bostadsrättshavare runt om i Sverige som har anledning att känna sig besvikna på både Bo Lundgren och regeringen och när det gäller följderna av den bostadspolitik som regeringen har drivit sedan mandatskiftet.

Jag får ett starkt intryck av att Bo Lundgren i fråga om bostadsrättsföreningarnas särskilda problem inte vill se vilka svårigheter som slopandet av räntesubventioner och kostnadsstegringarna medför just för bostadsrättsföreningarna. Det vore mera konstruktivt om vi i en sådan här debatt kunde diskutera vad som är möjligt att göra för att hjälpa de bostadsrättsföreningar som har råkat illa ut – jag använde uttrycket "råkat illa ut" med avsikt, därför att för åtskilliga bostadsrättshavare har regeringens politik radikalt ändrat de förutsättningar under vilka de teckande sina bostadsrätter och iklädde sig sina skyldigheter. Regeringens politik i fråga om bostadsrätterna leder till att man slår sönder och riskerar att försvåra och försämra ett i övrigt mycket bra boende.

En bärande tanke i Bo Lundgrens svar är att HSB och Riksbyggen skulle ha lämnat felaktiga och ofullständiga upplysningar till dem som har tecknat bostadsrätterna. Han konstaterar att det finns många bostadsrättsföreningar som har problem – vilket i och för sig är en bra insikt – men att det särskilt gäller HSB och Riksbyggen. Jag undrar vilket underlag statsrådet har för det påståendet.

Konsumentverket har studerat hur många bostadsrättsföreningar som har gått i konkurs. Det handlar om ett nittiotial. Av dessa ca 90 bostadsrättsföreningar är det en handfull som är anknutna till HSB eller Riksbyggen. Resten – alltså minst ett åttiotial – är privata bostadsrättsföreningar.

Innan jag går vidare och läser upp en skrivelse från en bostadsrättsorgani-

sation känner jag ett behov av att säga någonting om resonemanget om ränteläget.

Från allmänna synpunkter är det naturligtvis angeläget att pressa ner räntenivån. Om det anslagna i detta råder det väl egentligen inte någon oenighet. Vi från Socialdemokraterna vill kanske gå ännu snabbare fram än vad regeringen och Riksbanken hittills har klarat. Men poängen i det resonemanget är vad bostadsrättsföreningarna har för nytta av en sänkt allmän räntenivå, eftersom deras räntenivå är subventionerad. Det finns nu risk för att den höjs eller för att de t.o.m. åker ut ur subventionssystemet. Det är detta som är bostadsrättsföreningarnas problem. De har ingen omedelbar nytta av sänkta räntor.

Eftersom Bo Lundgren gärna refererar till HSB och Riksbyggen och vill försöka göra detta till ett problem för bostadskooperationen, skulle jag vilja citera ur ett brev från SBC, alltså den organisation som organiserar de privata bostadsrätterna. Det är en stor organisation som under senare år har varit rätt framgångsrik.

SBC skriver så här till partiledarna i Sverige:

"De redan genomförda extra indragningarna av räntebidragen har medfört att hundratals bostadsrättsföreningar hamnat i en ekonomiskt ohållbar situation. Konkurs, som tidigare var ett okänt begrepp på bostadsrättsmarknaden, är nu ett hot som hänger över allt fler föreningar.

När boendekostnaderna ökar dramatiskt tvingas många bostadsrättshavare att lämna sina hem. Denna sociala katastrof drabbar allt fler familjer, trots att de skött sin ekonomi och med eget arbete verkat för att föreningen skall överleva med en sund ekonomi.

Den enskilda faktor som nu är på väg att skapa tusentals personliga tragedier bland dem som bor i bostadsrätt är indragningen av räntebidragen. Beslutet togs av riksdagen trots protester från bostadsorganisationerna, de instanser i den demokratiska processen som utifrån sin expertroll kunde förutse de dramatiska följderna av beslutet.

SBC, som organiserar de privata bostadsrätterna, tillhörde dem som protesterade. Vi har svårt att tro att någon enskild riksdagsledamot hade som mål för beslutet att åstadkomma konkurser för bostadsrättsföreningar och skapa social misär bland dem som bor i nyare bostadsrätter. Men det har blivit följden.

SBC vädjar därför till alla riksdagspartier och riksdagsledamöter att inte genomföra de ytterligare extra neddragningar av räntebidragen för 1995 och 1996 som redan beslutats. Ingen riksdagsledamot kan i dag vara okunnig om de negativa effekter som följt av de redan genomförda neddragningarna. Med detta facit framför ögonen vore det oförsvarligt att inte ompröva beslutet.

Vad de utsatta bostadsrättsföreningarna nu behöver är hjälp att konsolidera sin svåra situation, inte nya ekonomiska bördor. Vi tror att denna på fakta grundade insikt redan finns hos en majoritet av riksdagens ledamöter och hoppas därför att riksdagen under våren ska ge uttryck för detta genom att upphäva beslutet om ytterligare extra neddragningar av räntesubventionerna."

Brevet är undertecknat av VD i SBC, Mirja Kvaavik Bartley. Man kan

knappast påstå att detta är en skrivelse sprungen ur ett slags opposition mot den borgerliga regeringen från arbetarrörelsesektorn.

Prot. 1993/94:89

15 april 1994

Anf. 47 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Detta är naturligtvis en skrivelse från en organisation som upplever att den har vissa problem. Jag noterade att det i skrivelsen inte stod någonting om hur de närmare 3 miljarder kronor som man inte ville spara skulle sparas på annat sätt. Det är ofta så att man i ett underskottsläge, när det skall sparas, tycker att ingenting behöver sparas.

Räntebidragssneddragningarna, som vi ursprungligen kom överens med Socialdemokraterna om hösten 1992, skulle ligga på 3 miljarder 1993 och möjligen 1994. De har nu fördelats på tre år och på ett sätt som inte missgynnar hus som är byggda under de senaste årgångarna, där de största problemen finns. De från 1994 drabbas inte alls. Det gränssättande i detta besvärliga spel – att rensa upp efter 80-talets, som man då trodde, glada men när vi nu ser resultatet så besvärliga dagar – är att man måste balansera så att hänsyn tas till människor, företag och alla andra som kan råka illa ut. Det är nödvändigt. Det är inte med lätt hjärta som jag tycker att förslag skall läggas fram som innebär att man drar bort förmåner som människor tidigare förespeglades av politiker att de alltid skulle kunna ha.

Jag förstår att människor känner sig upprörda. Jag säger inte att man alltid, vare sig från HSB, Riksbyggen eller från andra håll har lämnat fel uppgifter. Men i stor utsträckning har man lämnat uppgifter som har gjort att människor inte riktigt har fått klart för sig vilka risker som finns och vilka marginaler man bör ha. Det har också riktats kritik mot någon organisation – i detta avseende från Konsumentverket, tror jag att det var. Men detta gäller många organisationer, både privata och andra.

Jag vill förenkla debatten litet grand. Det viktiga är att vi genomför en budgetsanering. De offentliga utgifterna tilläts ju under 70- och 80-talen att svälla så mycket att vi i dag har ett strukturellt underskott i budgeten. Vi har chans att få ner räntorna i Sverige, vilket gynnar alla i Sverige. Även de som bor i bostadsrättsföreningar med lån bundna i ytterligare fem år gynnas av ett sänkt långränteläge. Långräntan kan varken Riksbanken eller politiker besluta om. Långränteläget beror på människors förtroende för att regeringen skall klara budgetsaneringen.

Låt oss säga att Göran Magnusson fick bestämma att besparingarna på ungefär 3 miljarder inte skulle genomföras. Vad skulle vi då spara på i stället? Jag skulle vilja ha ett svar på den frågan.

Anf. 48 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Jag skall försöka besvara den sistnämnda frågan, även om det egentligen inte är poängen med min framställning. Jag har egentligen inte heller hävdat att man inte skall företa budgetsanering och vidta åtgärder. Vad jag inte kan begripa när det gäller regeringens bostadspolitik är att den skall slå så oerhört hårt just mot de människor som bor i bostadsrätt. Jag menar inte att de råkar bo där, för de kan ha valt att bo där av olika skäl. Varför skall bostadsrättshavarna råka så oändligt mycket mer illa ut än

*Svar på
interpellationer*

många andra i detta samhälle därför att Bo Lundgren på detta sätt vill sanera statsbudgeten och försöka minska budgetunderskottet?

Bo Lundgren sade i sitt senaste inlägg att det gäller att i politiken och i valet av åtgärder balansera mellan olika intressen och olika människor för att se till att det blir en någorlunda rättvisa. Så tolkar jag tankegången bakom detta resonemang. Men det är ju just detta som inte inträffar när det gäller bostadsrättshavarna. Det blir ju inte rättvist, eftersom de räntebidragssnedskärningar som har skett har ju när det gäller hyresrätter kunnat pareras inom hela hyresrättsbeståndet hos exempelvis ett kommunalt bostadsföretag eller en privat hyresvärd. För en bostadsrättsförening slår detta hårt på den ekonomiska förening som bostadsrättsföreningen är, och kostnaderna måste bäras av de människor som bor i föreningen.

Herr talman! Jag har mer och mer börjat få klart för mig att Bo Lundgren inte förstår vad effekten blir för de bostadsrättsföreningar som nu har gått i konkurs eller som hotas av konkurs. Medlemmarna kan komma att göra stora kapitalförluster just genom den moderatledda regeringens politik när det gäller bostadssubventionerna. Det måste finnas andra möjligheter än att genomföra den tänkta extra räntebidragssupptrappningen – de 3 miljarderna – för att klara just dessa bostadsrättsföreningar. Det vore intressant att få reda på om regeringen har några funderingar som skulle kunna innebära ett lugnande besked till bostadsrättshavarna. Det råder inget tvivel om att de tycker att det är obegripligt att just de skall råka värre ut än folk i allmänhet av regeringens budgetsanering. Jag kan acceptera en budgetsanering. Det är viktigt att göra en sådan, men jag förstår inte varför den måste slå på detta sätt mot en ganska stor del av bostadsrättshavarna.

Anf. 49 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Jag hade inte väntat mig något svar från Göran Magnusson, men det kanske finns en chans kvar.

Vad skall vi göra i stället, om vi inte skall ta de 3 miljarderna? Vilka 3 miljarder skall vi då ta? Det är alldeles riktigt att det är mitt jobb att prioritera, men den som ifrågasätter måste ju ha ett alternativ. Det har inte Göran Magnusson, åtminstone inte än så länge. Var skall besparingen göras? Berätta det för oss allesammans!

Budgetsaneringen är nödvändig, eftersom Socialdemokraterna släppte i väg utgifterna på det sätt de gjorde. De människor som råkar illa ut gör det i stor utsträckning därför att byggkostnaderna och räntorna var extremt höga till följd av den politik som fördes när fastigheterna byggdes.

Den som byggde ett bostadsrättsföreningshus 1990 exempelvis levde ju i den miljö som skapades av dem som då hade ansvaret för bostadspolitik och byggsektorn. Det var då man gjorde så att en bostadsrättslägenhet på 100 kvadratmeter norr om Stockholm före subventionen kunde kosta 19 400 kr per månad. Det är där problemet ligger. Problemet ligger egentligen inte så mycket i räntebidragen utan i det fullkomligt orimliga i att tillåta så höga byggkostnader, och att driva en politik med ett så högt ränteläge för de bundna räntorna innebär att problemet accentueras.

Jag är fullt medveten om att det gränssättande som jag talade om i mitt förra inlägg berör både de enskilda fastighetsägare och de bostadsrättsför-

eningar som inte har omfördelningsmöjligheter. Även stora bestånd av bostäder kan, om de befinner sig i en besvärlig situation, råka illa ut, inte bara av dessa förändringar utan också av den förra regeringens förändringar. Vi och Socialdemokraterna var en gång överens om en räntebidragssneddragning. Det var innan Socialdemokraterna gick in i den lössläppta politik som skapade våra problem. Då rådde ingen diskussion om att fördela den.

Vi har nu valt en teknisk lösning som innebär att tyngdpunkten inte läggs på dem som har de tyngsta kostnaderna att bära. Det är ganska anmärkningsvärt att Göran Magnusson står här och talar om dem som har råkat i konkurs, eftersom inga extra besparingar har införts för de senaste fem årens bestånd. Vi valde att inte göra några besparingar för att hjälpa just dem. De konkurser som Göran Magnusson talar om av politiskt taktiska skäl beror inte på denna förändring, för den är ju inte genomförd. Jag har inte heller hört att Socialdemokraterna vill ändra på någonting annat i politiken. Konkurserna har skett därför att ni tillät ett för dyrt byggande.

Men återigen, Göran Magnusson, alternativet? Det vore intressant att få höra var vi annars skall spara de tre miljarderna.

Anf. 50 OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Det har blivit ett alltmer uppskattat fredagsnöje att gå hit och lyssna på Bo Lundgren för att få reda på vad som skedde i Sverige under 80-talet. På detta är han mycket väl påläst och engagerad, trots att han drar slutsatser som inte är korrekta. Men om de problem som finns på bostadsmarknaden nu på 90-talet – det låga bostadsbyggandet, den stora arbetslösheten, prognoser som inte kommer att fullföljas, de höga hyrorna som gör att folk i dag vräks i större utsträckning än någonsin tidigare – känner inte Bo Lundgren något för. Detta är inget som intresserar honom, för han är inläst och programmerad för vad som skedde på 80-talet. Han drar delvis felaktiga slutsatser.

Jag har inget att tillägga till Göran Magnussons inlägg, som var mycket bra. Det speglar läget på bostadsrättsmarknaden. Det gäller inte bara de 3,4 miljarder som föranleddes av två extra upptrappningar av regeringen den 1 januari 1993. Det gäller också de 3 miljarder som ingick i överenskommelsen med Socialdemokraterna i syfte att försöka undvika devalveringen hösten 1992. Som Bo Lundgren riktigt påpekade är de utlagda över åren 1994, 1995 och 1996.

Vi socialdemokrater säger att pengarna skall tas ut, men inte nu. Det går helt enkelt inte att ta ut dem, därför att det blir för stora ekonomiska blödningar för bostadsrättsföreningar och för enskilda människor som befinner sig i ekonomiska trångmål på bostadsmarknaden. Vi är beredda att ta ut dem i ett läge då bostadsmarknaden har stabiliserats.

Vi skall också komma ihåg att Bo Lundgren har fått igenom ett beslut i riksdagen som innebär att man 1997, 1998 och 1999 skall ta ut ytterligare 3 miljarder. Vi har sagt att vi vill flytta fram uttaget för de två återstående åren, 1995 och 1996, och vi vill lägga ut det på samtliga bostäder. Det var inte bara bostadsrättshavarna som var intresserade av att undvika en devalvering. Den kamp som regeringen och Socialdemokraterna tillsammans förde, vilken skall uppskattas, gällde Sverige och alla i Sverige. Det gällde

också alla bostadsinnehavare som skulle få vara med och betala dessa 3 miljarder. Detta har vi vid olika tillfällen starkt understrukt.

Jag vill berätta för Bo Lundgren att bostadsutskottets ledamöter i tisdags besökte Bankföreningen här i Stockholm. Det var en trivsam och informativ träff med såväl hyresgästorganisationer och kreditinstitut som byggnadsentreprenörer.

Deras besked om de tre miljarderna stämmer utmärkt med socialdemokraternas. Jag vill inte beskylla dem för att vara socialdemokrater, eftersom det skulle vara något fult i Bo Lundgrens ögon. Men de hade en mycket klar uppfattning på den punkten.

I frågan om räntemarginalerna skulle kreditinstituten och regeringen tillsammans kunna göra en bra överenskommelse. Räntemarginalerna har ju nämligen ökat kolossalt.

På den tiden då vi hade en socialdemokratisk regering låg räntemarginalerna på 0,25 procentenheter. I januari 1994, när vi har en klart moderatdominerad borgerlig regering, ligger räntemarginalerna på 1,7 procentenheter. Det betyder att månadskostnaden för en nybyggd trerumslägenhet enbart av detta skäl har blivit ungefär 800 kr högre.

Jag skall nu läsa och hämta uppgifter ur bostadsutskottets betänkande 15, som kommer att behandlas i riksdagen kommande torsdag, alltså den 21 april. Det skulle vara intressant att se Bo Lundgren här i samband med en bostadsdebatt. Då skulle han också få veta vad utskottet alldeles enhälligt har sagt om räntemarginalerna:

”Enligt vad utskottet erfarit följer regeringen utvecklingen med stor uppmärksamhet. Regeringen avser också att ta upp överläggningar med bostadslåneinstituten.”

Min fråga är: Hur länge har regeringen tänkt sitta stilla, medan kreditinstituten väntar på att få sitta ned och diskutera en uppgörelse med regeringen?

Anf. 51 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Jag tycker att Bo Lundgren för ett alldeles briljant och sammanhängande resonemang om ekonomin och om hur man skall lösa dessa olika frågor. Det enda undantaget gäller effekterna för ett stort antal bostadsrättshavare.

Jag förstår fortfarande inte varför regeringens politik måste slå så oerhört hårt just mot bostadsrättshavarna. Det skulle vara intressant att få ett klarläggande på den punkten. Många lägenhetsägare eller hyresgäster har ju klarat detta relativt bra, även om också deras plågor är stora. Men det är ännu besvärligare för bostadsrättshavarna.

När det gäller testet av om jag skulle kunna spara dessa pengar någon annanstans är det som nyss har sagts här: Socialdemokraterna vill ta ut dessa besparingar längre fram och på ett bredare underlag än vad som är aktuellt med räntesubventionerna.

På en annan punkt i sitt frågesvar sade Bo Lundgren att det nu pågår konstruktiva diskussioner om hur man skall klara av kreditgivningen till bostadsrättsföreningarna.

Om detta skriver Mirja Kvaavik i senaste numret av sin organisations tidning:

"Det är inte längre bara politikerna som fördyrar boendet, det är också bankerna. Det är inte längre politikerna som plötsligt ändrar i villkor som alla trodde var givna, det är bankerna. Och sist men inte minst, det är inte längre politikerna som är mest okunniga om bostadsrättens ekonomiska villkor, det är bankerna.

Ett av många exempel är de nya omfördelningslånen." – Det var ju de som enligt beslutet i höstas skulle hjälpa till att lösa en del av dessa problem. De är – "avsedda att överbrygga de ekonomiska problemen för föreningar i kris, ge dem andrum helt enkelt. Denna konstgjorda andning skulle utföras av bankväsendet, var det tänkt.

Men hittills har, vad vi förstår, endast några få omfördelningslån passerat bankväsendet. Anledningen är bedrövlig, bankerna har inte ens bemödat sig om att ta reda på vilka regler som gäller." Mirja Kvaavik skriver också att "så här kan det inte få fortsätta".

Jag måste, herr talman, efter den här frågeomgången konstatera att Bo Lundgren svarar på samma sätt som tidigare, alltså genom hänvisningar till 80-talet. Jag hade försökt undvika den typen av debatt och koncentrera mig på bostadsrättshavarnas situation och på möjligheten att lösa deras problem i en konstruktiv debatt. Men det har visat sig vara omöjligt. Nu återstår väl bara att gå ut i valrörelsen och diskutera detta och se om det går att skapa förutsättningar för en bättre situation för bostadsrättshavarna.

Anf. 52 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Göran Magnusson hade inte alls tänkt sig en konstruktiv diskussion, utan han hade tänkt ta en politisk poäng genom att föra den här debatten. Det vet såväl han som jag och åhörarna till interpellationsdebatten.

Göran Magnusson valde att ta upp exemplet med att föreningar har gått i konkurs till följd av de besparingar som regeringen föreslagit. Såvitt jag vet föreslår inte Socialdemokraterna att de besparingar som genomfördes tidigare skall rivas upp.

1994 drabbar inte besparingarna de produktionsårgångar av bostadsrättsföreningar som har diskuterats, dvs. de konkurser som Göran Magnusson försöker lyfta fram som exempel på det problem som han vill diskutera är inte föranledda av detta.

En annan sak är att Göran Magnusson och Oskar Lindkvist nu medger att Socialdemokraterna alltid vill höja skatten när utgifterna är för höga och vi måste spara. Vad de talar om, fast de inte uttalar det i ord, är fastighetsskatten. Den vill de höja i stället.

Om man skall spara på räntebidragen, så blir det besparingar på räntebidragen. Om man skall göra en vettig fördelning är det svårt att lägga ut besparingen på annat sätt än vi har gjort för 1995 och 1996 och även för 1994, då ju dessa föreningar inte drabbas.

Fredagstaktiken står helt klar, Oskar Lindkvist. Jag är fullt medveten om att man väntar litet grand och går upp i debatten något senare, när statsrådet har mindre utrymme att svara, även om statsrådet får sista ordet. Jag köper det; det är den möjlighet man har. Det är andra gången Oskar Lindkvist an-

vänder taktiken. Jag använde den någon enstaka gång under min tid i opposition. Det är trevligt att föra diskussionen, som ju är densamma.

Jag tycker att det är viktigt att inse 80-talets misstag, om man skall klara av 90-talets problem. Eftersom Oskar Lindkvist inte inser vad han gjorde för fel när han hade ansvaret för den politik som drev upp produktionskostnaderna så att det blev alldeles för dyrt att bo, måste jag förklara det för honom, gång efter annan. Förr eller senare kanske han t.o.m. inser problemställningen.

Vi har naturligtvis insett problemen och skapat förutsättningar för att få ned både produktionskostnaderna och räntenivån. 1994 har vi de lägsta hyresökningarna på ett stort antal år. Vi har produktionskostnader som är klart lägre än för några år sedan. Det är de effekterna vi måste uppnå, och vi måste rätta till alla de misstag som Oskar Lindkvist åstadkom.

Det är tydligen en nyhet för Oskar Lindkvist att en sak som socialdemokraterna skapade förutsättningar för under 80-talets andra hälft är det som nu kallas finanskris. Spekulationsekonomin, inte minst på fastighetssidan, drev upp både det ena och det andra i höjden, och sedan fick vi ett fritt fall utför.

Det ledde till förluster för såväl banker som andra kreditinstitut, vilket i sin tur har lett till att deras räntemarginaler har vidgats. Jag har inte sett några förslag från Socialdemokraterna om hur man skall kunna sluta gapet genom lagstiftning, och det kan man naturligtvis inte heller göra.

Men självfallet är detta ett bekymmer; det har jag sagt flera gånger. Vi skall inte bara ha formella överläggningar med instituten utan naturligtvis också följa utvecklingen och ha kontakt direkt med dem under vägs gång för att skapa bättre förutsättningar för en kreditförsörjning.

Anf. 53 OSKAR LINDKVIST (s):

Herr talman! Jag unnar gärna Bo Lundgren att få sista ordet. Jag har inget behov av att tala sist. Jag anser att det är en trevlig gest mot den som har ställt interpellationen att han får tala med statsrådet i första hand och att jag går in i debatten senare, om jag tycker att jag har någonting att säga. Och det tycker jag i regel att jag har när det gäller bostadspolitiken.

Jag skall inte använda den här stunden till att säga någonting annat än att de omfördelningslån som ju Bo Lundgren är pappa till inte används. De har inte gett någonting. Det är ingen som vill ha dem. Uppgiften som vi fick i tisdags var att det inte hade kommit in en enda ansökan, men det är möjligt att det har kommit in någon senare i veckan.

Omfördelningslån är alltså ingen lösning på problemet. Jag erkänner att Bo Lundgren har gjort ett förslag till lösning, men det är emellertid ingen som vill ha det. Därför får man försöka att hitta på något annat.

Jag skulle vilja att Bo Lundgren funderar på, kanske fram till den 21 april, om han inte på allvar skall sätta sig ned med kreditinstituten och gå igenom de närmare 100 bostadsrättsföreningar som har bekymmer av olika slag. Det är inte så att man bör genomföra ett generellt beslut för alla dessa föreningar, men man bör gå igenom var och en av dem.

Det är möjligt att det kan bli fråga om något slags åtgärd där staten kan

medverka, men jag tror att det finns så pass stora marginalpåslag inom kreditinstituten att de själva skall kunna medverka till att lösa problemen.

Jag uppfattade hela debatten i tisdags så att de skulle välkomna en insats från regeringens sida för att lösa detta. Det är ju helt självklart att alla kreditinstitut i dag sitter och bevakar varandra. De befinner sig inte i den positionen att de kan lösgöra sig ifrån de gemensamma uppfattningar som finns om detta.

De behöver vägledning av någon företrädare för regeringen, gärna Bo Lundgren. Under en sådan ledning behöver de sätta sig ned och bestämma sig för på vilket sätt de skall medverka till att sänka kostnaderna och komma ut ur den rådande situationen.

En sak är fullkomligt klar, vare sig det gäller 80-talet, 90-talet eller kanske nästa sekel: Konkurer drabbar alla. I det här fallet drabbar de många som är totalt oskyldiga. De hade inte fått dessa förutsättningar när de gick in i det hela, och de har heller inte haft tillgång till de förutsättningar som gäller för regeringens bostadspolitik.

Anf. 54 Statsrådet BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Det finns ett stort antal människor som drabbas. Det grundläggande problemet är naturligtvis att man byggde för dyrt, Oskar Lindkvist. Jag gissar att det är tionde gången jag säger detta under de här åren. Jag tror att Oskar Lindkvist egentligen håller med om det. Jag tror t.o.m. att han gjort det vid något tillfälle tidigare.

Det vi sysslar med syftar till att så smärtfritt som möjligt – men det kan aldrig bli helt smärtfritt – rätta till ett antal misstag som har begåtts under åren. Ett misstag var att låta de offentliga utgifterna svälla på ett sådant sätt att vi nu måste vidta budgetsaneringsåtgärder för att garantera en fortsatt bra utveckling i ekonomin. Det är nödvändigt. Nu skall vi utforma de åtgärderna på ett sätt som drabbar så få som möjligt så litet som möjligt. Det är självklart. Att komma ifrån budgetsaneringen och bara skjuta den på framtiden är något som möjligen kan vara oppositionens privilegium, men inte regeringens ansvar.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1993/94:A45–A67 till arbetsmarknadsutskottet

1993/94:So54–So56 till socialutskottet

1993/94:T46–T53 till trafikutskottet

1993/94:Bo20–Bo27 till bostadsutskottet

1993/94:A68–A70 till arbetsmarknadsutskottet

1993/94:K54–K63 till konstitutionsutskottet

1993/94:U6 och U7 till utrikesutskottet

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 12.12 på förslag av förste vice talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 15.00, då de till dagens bordläggning aviserade ärendena väntades föreligga.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 15.00.

8 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Propositionerna

1993/94:156 Vissa förändringar i studiestödssystemet

1993/94:240 Statlig garanti för anordnande av olympiska vinterspel i Sverige år 2002

Förslag

1993/94:TK3 Skrivelse från talmanskonferensen med överlämnande av Riksdagsutredningens slutbetänkande

Justitieutskottets betänkande

1993/94:JuU21 Anslag till domstolsväsendet

Lagutskottets betänkanden

1993/94:LU21 Konsumentpolitiska frågor m.m.

1993/94:LU22 Livsmedelskontroll m.m.

Socialutskottets betänkanden

1993/94:SoU20 Socialpolitik – inriktning och anslag

1993/94:SoU22 Riktlinjer för ett nytt tillståndssystem för import, export, tillverkning och partihandel med alkoholdrycker, m.m.

1993/94:SoU23 Lag om Allmänna arvsfonden

1993/94:SoU30 Barn och ungdom

Jordbruksutskottets betänkande

1993/94:JoU19 Med sikte på hållbar utveckling

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1993/94:AU16 Ändrad lagstiftning för statsanställda m.fl.

Anmäldes att följande frågor framställdes

den 14 april

1993/94:449 av *Birgitta Hambraeus* (c) till kommunikationsministern om järnvägens konkurrensfördelar:

I sitt trafikpolitiska beslut har riksdagen slagit fast att trafiksystemet skall medföra lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader. Miljöstörningar, olycksfall och slitage räknas som kostnader. Tåget är överlägset bilen ur dessa synpunkter.

I verkligheten flyttas emellertid alltmer gods över på lastbil. Trätåg AB:s planer att lägga ned fem av nio timmerterminaler och transportera timret på tunga, långa lastbilar parallellt med järnvägen har väckt protester från alla håll i Dalarna.

Det framgår av en skrift från Lunds universitet av Lars Hansson från september 1993, "Vägrafiken och det trafikpolitiska kostnadsansvaret", att den tunga lastbilstrafiken inte bär sina kostnader. Den konkurrensneutralitet som regeringen anser vara viktig för trafiken finns alltså inte! Av samhällsekonomiska skäl bör man ge tåget konkurrensfördelar framför lastbilarna. Samhället gör alltså tvärtom.

Därför blir frågan:

Avser statsrådet se till att den tunga lastbilstrafiken betalar sina samhällsekonomiska kostnader?

1993/94:450 av *Georg Andersson* (s) till kulturministern om tillfälliga uppehållstillstånd för asylsökande:

Kulturminister Birgit Friggebo föreslog i proposition 1993/94:94 att asylsökande som flyr undan konflikter och kriser som bedöms ha en kortare varaktighet skall beviljas tidsbegränsat uppehållstillstånd. Tillstånden skall meddelas för högst sex månader med möjlighet till förlängning med ytterligare sex månader. Tillfälliga tillstånd skall även kunna beviljas för medlemmar i kärnfamiljen. Det ankommer på Invandrarverket eller Utlänningsnämnden att avgöra om situationen är sådan att tidsbegränsade tillstånd kan ges. Regeringen har således avhänt sig möjligheten att styra tillämpningen av denna ordning. Riksdagen har tyvärr godkänt detta regeringsförslag.

Till min stora förvåning har jag noterat att kulturministern vid ett flertal tillfällen därefter uttalat sig kritiskt mot sitt eget förslag om ett system med tillfälliga uppehållstillstånd för asylsökande.

Mot denna bakgrund vill jag fråga kulturminister Birgit Friggebo:

Avser regeringen att upphäva beslutet om tillfälliga uppehållstillstånd för asylsökande?

1993/94:451 av *Lars Sundin* (fp) till kommunikationsministern om avstängda vägar på grund av tjällossning:

Efter varje vinter måste under tjällossningen ett stort antal vägar stängas av för tung trafik. I år är läget besvärligare än under många år. I Älvsborgs län var 25 % av vägnätet avstängt för tung trafik i början av april. Värst var läget i Dalsland där hälften av vägnätet var obrukbart. Samtidigt minskar driftsanslagen med 27 % för Vägverkets västra region i år, vilket innebär att man i Älvsborgs län inte kan förbättra beläggningen på en enda meter grusväg i år. Med en stor andel av vägnätet avstängt försenas transportererna med ekonomiska följder för både enskilda och företag.

Med anledning av vad som anförts vill jag fråga kommunikationsministern:

Vilka åtgärder avser regeringen vidta så att färre vägar stängs av under tjällossningen ett annat år?

1993/94:452 av *Åke Carnerö* (kds) till statsrådet Beatrice Ask om kursplanen i svenska:

Regeringen antog i mars nya kursplaner för grundskolan. Eftersom kursplanerna är bindande föreskrifter blir de styrande för undervisningen.

Kursplanen i svenska beskriver språkets nyckelställning i skolarbetet och för elevens fortsatta liv och verksamhet. Ett av målen att sträva mot är att eleven får kunskap om språket och dess betydelse för människan och samhället. Dock saknas betydelsen av vårdat språk i tal och skrift. Genom den allt mer omfattande internationaliseringen bör läroplanen betona vikten av ett vårdat språk.

Vad avser skolministern att vidta för åtgärder så att betydelsen av ett vårdat språk i tal och skrift uppmärksammas i svensk skolundervisning?

1993/94:453 av *Lennart Rohdin* (fp) till utrikesministern om Bosnien-Hercegovina:

Den s.k. Owen-Stoltenberg-planen skulle ha inneburit att den folkrättsligt erkända republiken Bosnien-Hercegovina, som också invalts i FN, styckats i linje med den etniska rensning som de serbiska och kroatiska angriparna eftersträvat. Såväl medlarna som omvärlden utsatte den bosniska regeringen för starkt tryck att böja sig för förslaget. Sverige har vid flera tillfällen, senast i FN:s säkerhetsråd den 15 februari, uttalat sitt stöd för dessa ansträngningar.

Efter FN:s ultimatum till de serbiska angriparna runt Sarajevo har en fredsprocess inletts som bygger på att bl.a. få den bosniska regeringen att inse att FN ej kommer att vidta de åtgärder som skulle ha krävts för att återställa republiken Bosnien-Hercegovina, så som den erkänts folkrättsligt.

En konfederation mellan Bosnien och Kroatien har etablerats. De bosnienserbiska ledarna i Bosnien visar inga tecken på att ge upp sina landvinningar och den fullbordade etniska rensningen. FN visar inga tecken på att med de medel som erfordras återupprätta det 1992 folkrättsligt erkända Bosnien-Hercegovina.

1993/94:454 av *Lennart Rohdin* (fp) till utrikesministern om Greklands blockad mot Makedonien:

Republiken Makedonien var tillsammans med Slovenien den enda av republikerna i det forna Jugoslavien som uppfyllde Badinterkommissionens kriterier för internationellt erkännande. Till skillnad från Slovenien uppnådde Makedonien sin självständighet utan militära skärmytslingar. Dessutom har Makedonien en stor minoritet albaner, som utgör mellan en tredjedel och en fjärdedel av landets befolkning. Grekland tvingade länge EG förhålla ett internationellt erkännande, vilket fördröjt Makedoniens inträde i internationella organ för samarbete och stöd.

Inget enskilt land har drabbats så hårt av FN:s sanktioner mot Serbien-Montenegro som Makedonien. Makedonien var efter Kosovo den fattigaste delen av det forna Jugoslavien. I februari valde den grekiska regeringen att i ett ytterst kritiskt läge på Balkan blockera Makedoniens tillträde till hamnen i Saloniki. EG-kommissionen har anmält Grekland till EG-domstolen. I årets utrikesdebatt frågade jag: "När får vi höra Sveriges utrikesminister tala klarspråk om den grekiska regeringens krig med andra vapen än de militära?" Inget svar är också ett svar.

På vilket sätt har Sverige protesterat mot den grekiska aggressionen och förklarat det oacceptabla i att ytterligare öka spänningarna på Balkan?

1993/94:455 av *Lennart Rohdin* (fp) till utrikesministern om Sandjak:

Allt fler rapporter kommer nu om att läget i området Sandjak i Serbien är mycket kritiskt. Skenrättegångar mot oppositionella äger rum. Omvärldens insyn är starkt begränsad. De tidigare ESK-observatörerna har nu varit portförbjudna sedan snart ett år. Sandjak har blivit Serbiens dolda varböld. Det finns uppgifter om att situationen rent av är mer allvarlig och mer explosiv än i Kosovoområdet.

Vad gör den svenska regeringen för att bl.a. inom ESK verka för att mänskliga rättigheter respekteras i Sandjak och att övergrepp påtalas för regimen i Belgrad?

1993/94:456 av *Lennart Rohdin* (fp) till utrikesministern om Gorazde och FN:s skyddade zoner:

TV-bilderna från blodbadet på Sarajevos marknadstorg den 5 februari tvingade FN att efter nära två års folkmord i Bosnien ställa ultimatum till de serbiska trupperna runt Sarajevo. Det som så många ute på fältet i Bosnien hävdade så länge var mer korrekt än all ängslig räddhågsenhet i Europas regeringskanslier, som predikade tålamod. Angriparna förstår maktspråk och endast maktspråk, men bara när det är allvar.

Vapenstilleståndet runt Sarajevo har fungerat någorlunda. Ännu återstår ett fredsarbete, som inte i något avseende belönar aggression utan bygger

på folkrättsliga principer om att inte erkänna uppnådd etnisk rensning eller delning.

I Gorazde och andra bosniska städer, flera förklarade som skyddade zoner av FN, intensifierades de serbiska attackerna. FN:s tvååriga tålmod tycks nu ha givit ett mera militant Ryssland kanske rent av vetorätt mot att med FN-stadgans medel framtvinga vapenvila i hela Bosnien och framför allt i Gorazde och andra FN-skyddade zoner efter den modell som tvingades fram i Sarajevo.

Varför verkar inte den svenska regeringen för att FN med ultimatum, som det som utfärdades efter blodbadet i Sarajevo, får till stånd omedelbart slut på den väpnade aggressionen mot Gorazde och de andra FN-skyddade zonerna?

den 15 april

1993/94:457 av *Eva Zetterberg* (v) till kulturministern om barns skäl för asyl:

Regeringen har utsatts för stark kritik vad gäller barns flyktingskäl. Det finns riktlinjer om att barns asylskäl skall väga lika tungt som vuxnas, men i praktiken har detta inte gällt. Kulturdepartementets utlovade utvärdering om praxis i asylärenden har därför av många emotsetts med intresse, likaså regeringens rapport om gömda flyktningbarn. Nu har dessa kommit, men i den förstnämnda nämns bara mycket kortfattat barns asylskäl.

Jag vill därför fråga invandrarministern:

Vilka åtgärder avser regeringen vidta för att barns asylskäl i fortsättningen även i praktiken skall illmätas samma tyngd som vuxnas?

1993/94:458 av *Lena Hjelm-Wallén* (s) till utbildningsministern om mindre och medelstora högskolors forskningssamarbete:

Forskning vid de mindre och medelstora högskolorna är synnerligen angelägen för att både upprätthålla och stärka kvaliteten i dessa högskolors verksamhet samt för de kontakter i omgivande regioner som denna forskning leder till. Därför fattade riksdagen beslut våren 1993 om en särskild satsning om 40 miljoner på nätverkssamarbete mellan högskolor och universitet. Det visar sig nu att högskolorna först denna vecka fått beslut om vilka högskolor som regeringen tilldelat resurser för detta ändamål. Trots att riksdagen beviljat resurser för innevarande budgetår finns det genom regeringens senfärdighet små möjligheter att några förstärkta forskningsinsatser genom nätverkssamarbete kan komma till stånd under detta läsår.

Även andra beslut dröjer. Det gäller 40 miljoner kronor till högskolornas forskningssamverkan med näringslivet för kommande budgetår – också detta med resurser som riksdagen redan för ett år sedan beslutade om.

Jag vill mot denna bakgrund fråga utbildningsministern:

Vad är skälet till dröjsmålet för regeringens beslut att fördela av riksdagen beslutade resurser för de mindre och medelstora högskolornas forskningssamarbete?

Segregationen i skolan tilltar. Detta är något som lärare, föräldrar, elever och skolledningar rapporterar om nästan dagligen. Särskilt tydligt är det i de större kommunerna. De borgerliga partiernas skolpolitik i såväl riksdagen som kommunerna får genomslag i en orättvis fördelning av skolans resurser som inte tar hänsyn till olika elevers och skolors behov. Allt fler elever får inte det extra stöd som de behöver och har rätt till. Skolministerns ovilja att inse situationens allvar med starka segregationstendenser kan antingen bero på verklighetsflykt eller på att den ökade segregationen är ett beräknat resultat av borgerlig skolpolitik.

Mot denna bakgrund vill jag fråga statsrådet Beatrice Ask:

Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att motverka de vidgade klyftorna i skolan?

1993/94:460 av *Chatrine Pålsson* (kds) till socialministern om vårdhem och gruppboende:

Riksdagen behandlade i maj 1993 frågan om avveckling av vårdhem och specialistsjukhus.

Riksdagen gav regeringen till känna att ett litet väl fungerande vårdhem för dem som bor där kan utgöra en väl så god vårdmiljö som ett gruppboende.

Nyligen avslag Socialstyrelsen en ansökan från landstinget i Kalmar län angående ombyggnad till gruppboende av vårdhemmet Tallgården i Nybro. Motiveringen till avslaget var att detta går stick i stäv med intentionerna om en avinstitutionalisering.

Lokala politiker förordar dock en ombyggnad både ur de vårdbehövandes synvinkel och ur ekonomiskt perspektiv.

Det är viktigt att syftet med beslutet om en avinstitutionalisering, nämligen att förbättra för de vårdbehövande, blir det övergripande målet och inte avinstitutionaliseringen som sådan. God vård och omsorg består inte enbart av lokalernas beskaffenhet.

Är socialministern beredd att underlätta för huvudmännen att fortsätta tillhandahålla verksamhet på väl fungerande mindre vårdhem?

10 § Kammaren åtskildes kl. 15.01.

Förhandlingarna leddes

av talmannen från sammanträdet början t.o.m. 5 § anf. 36 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 12.12 och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

LENA JÖNSSON

/Barbro Nordström

Fredagen den 15 april

1 § Svar på interpellation 1993/94:110 om stödet och servicen till vissa funktionshindrade	1
Socialminister Bengt Westerberg (fp)	
Eva Zetterberg (v)	
Talmannen (om debattreglerna)	
2 § Svar på interpellation 1993/94:96 om turism och Invest in Sweden	6
Näringsminister Per Westerberg (m)	
Sylvia Lindgren (s)	
Bengt Dalström (nyd)	
Leo Persson (s)	
3 § Svar på interpellation 1993/94:115 om miljön och virkestransporterna	15
Miljöminister Olof Johansson (c)	
Leo Persson (s)	
4 § Svar på interpellation 1993/94:97 om Telerespons AB	22
Kommunikationsminister Mats Odell (kds)	
Leo Persson (s)	
Sten-Ove Sundström (s)	
5 § Svar på interpellation 1993/94:106 om beskattningen av hushållstjänster	29
Statsrådet Bo Lundgren (m)	
Rose-Marie Frebran (kds)	
Margareta Winberg (s)	
6 § Svar på interpellation 1993/94:119 om bostadsrätter	40
Statsrådet Bo Lundgren (m)	
Göran Magnusson (s)	
Oskar Lindkvist (s)	
7 § Hänvisning av ärenden till utskott	49
Ajournering	50
Återupptagna förhandlingar	50
8 § Bordläggning	50
9 § Anmälan om frågor	
1993/94:449 av Birgitta Hambræus (c) om järnvägens konkurrensfördelar	51
1993/94:450 av Georg Andersson (s) om tillfälliga uppehållstillstånd för asylsökande	51
1993/94:451 av Lars Sundin (fp) om avstängda vägar på grund av tjällossning	52
1993/94:452 av Åke Carnerö (kds) om kursplanen i svenska	52
1993/94:453 av Lennart Rohdin (fp) om Bosnien – Hercegovina	52

1993/94:454 av Lennart Rohdin (fp) om Greklands blockad mot Makedonien	53
1993/94:455 av Lennart Rohdin (fp) om Sandjak	53
1993/94:456 av Lennart Rohdin (fp) om Gorazde och FN:s skyddade zoner	53
1993/94:457 av Eva Zetterberg (v) om barns skäl för asyl . . .	54
1993/94:458 av Lena Hjelm-Wallén (s) om mindre och medel- stora högskolors forskningssamarbete	54
1993/94:459 av Lena Hjelm-Wallén (s) om segregation i skolan	55
1993/94:460 av Chatrine Pålsson (kds) om vårdhem och grupp- boende	55

